

.....**Jaarverslag 2000**

**waarin opgenomen een verslag van de
themabijeenkomst 'Het belang van samenhang'**

Publicatie RLG 01/1

De Raad voor het Landelijk Gebied

De Raad voor het Landelijk Gebied is per 1 januari 1997 ingesteld bij wet, als één van de brede adviesraden van het nieuwe adviesstelsel.

De adviestaak van de raad luidt:

"de regering en de beide kamers der Staten Generaal te adviseren over strategische beleidsvraagstukken ten aanzien van de functies landbouw, natuur, bos en landschap, openluchtrecreatie en visserij van het landelijk gebied, alsmede strategische vraagstukken die verband houden mét dan wel van invloed zijn óp die functies, al dan niet in onderlinge samenhang".

Met het oog op deze adviestaak vat de raad het begrip landelijk gebied ruim op. Zijn advisering richt zich daarom ook op natuur, recreatie en met landbouw samenhangende bedrijvigheid in en om stedelijke gebieden.

De Raad voor het Landelijk Gebied werd op 28 januari 1997 door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de heer J.J. van Aartsen geïnstalleerd. Na een evaluatie van de eerste zittingsperiode 1997-2000, besloot minister Brinkhorst dat het werk van de raad ongewijzigd voortgezet dient te worden. Voor de periode 2001-2004 werd een deels vernieuwde raad benoemd.

De raad heeft momenteel de volgende samenstelling:

- prof. H.J.L. Vonhoff (voorzitter)
- prof.dr. Th.A.M. Beckers
- mw. drs. H.L. Blok
- mw. dr. H.M. de Boois
- prof.dr. G.J. Borger
- mw. mr. F.G. van Diepen-Oost
- ir. J.T.G.M. Koolen
- B.J. Krouwel
- mw. ir. J.M. Leemhuis-Stout
- mw. G.W. van Montfrans-Hartman
- P. Nijhoff
- prof.dr. J.D. van der Ploeg
- ir. F.C. Prillewitz
- prof.dr. J. Swinnen
- mw. M.D.A.M. Veraart

Secretaris van de raad is drs. T. Klumpers.

Het adres van raad en secretariaat is:

Stationsplein 14

3818 LE AMERSFOORT

telefoon 033 461 99 48

telefax 033 461 53 10

E-mail: raad.landelijk.gebied@rlg.agro.nl

<http://www.rlg.nl>

Jaarverslag 2000

**waarin opgenomen een verslag van de
themabijeenkomst 'Het belang van samenhang'**

januari 2001

inhoudsopgave

1	<i>inleiding</i>	7
2	<i>vergaderingen en overige activiteiten</i>	9
3	<i>werkprogramma</i>	11
4	<i>afstemming, samenwerking en communicatie</i>	13
5	<i>uitgebrachte adviezen en adviezen in voorbereiding</i>	15
	5.1 in 2000 uitgebrachte adviezen	
	5.2 adviezen in voorbereiding	
	5.3 overzicht van alle adviezen en beleidsreacties tot 31-12-2000	
6	<i>samenstelling raad en secretariaat per 31-12-2000</i>	23

bijlage

verslag themabijeenkomst 'Het belang van samenhang' 13 november 2000, in het stadstheater te Voorburg

1	<i>aanleiding en programma</i>	27
2	<i>inleiding Vonhoff</i>	29
3	<i>inleiding Beckers</i>	31
4	<i>paneldiscussie o.l.v. Tracy Metz</i>	37
5	<i>toespraak staatssecretaris mw. Faber</i>	45
6	<i>slotwoord mw. Van Diepen</i>	49

1 inleiding

het jaar 2000

Dit is het jaarverslag 2000, het vierde jaarverslag van de Raad voor het Landelijk Gebied. Het heeft betrekking op het laatste jaar van de eerste zittingsperiode van de raad en dat was een bijzonder jaar. Weliswaar waren de voorgaande jaren evenmin gewoon, maar de evaluatie van de werkzaamheden die dit jaar plaatsvond en de afronding van de eerste zittingsperiode gaven het verslagjaar een bijzonder karakter.

Het werkprogramma voor dit verslagjaar was, net als in de voorgaande jaren, ambitieus. En nu men de raad inmiddels goed weet te vinden, wordt er ook veel aandacht gevraagd voor contacten en de follow-up van adviezen. De totaal beschikbare tijd en aandacht is echter beperkt en daarmee moest derhalve gewoekerd worden. Een extra inspanning werd dit jaar ook nog eens gevraagd voor bijdragen - met name vanuit het secretariaat - aan werkzaamheden in het kader van de evaluatie van de raad. De beperkte bezetting en financiële middelen van het secretariaat deden zich dan ook sterk gevoelen.

evaluatie 1997 – 2000

In de kaderwet Adviescolleges is vastgelegd dat de daaronder ressorterende strategische adviescolleges in elk vierde jaar van hun bestaan geëvalueerd dienen te worden. In het jaar 2000 was het voor de Raad voor het Landelijk Gebied dus zover. Hoewel er met een zelfevaluatie kan worden volstaan, besloot de raad reeds in zijn januari-vergadering tot een externe evaluatie, omdat die voor alle belanghebbenden van meer waarde zou zijn.

Met de instemming van de minister van LNV werd de Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant gevraagd om een evaluatiecommissie samen te stellen en voor te zitten. Deze commissie - die naast mr. F.J.M. Houben bestond uit mw. drs. R. Beckers en mr.dr.s. A.J. Modderkolk - heeft in de periode april-juni het werk van de raad geëvalueerd en begin juli een evaluatierapport vastgesteld.

een nieuwe zittingsperiode vanaf 2001: continuïteit en vernieuwing

Mede op grond van de evaluatie zal met ingang van 1 januari 2001 een 'nieuwe' Raad voor het Landelijk Gebied aantreden om de werkzaamheden voort te zetten. Zoals het evaluatierapport aangeeft, zal daarbij enig 'bestuurlijk overgewicht' worden teruggedrongen en zal extra en nieuwe inhoudelijke deskundigheid aan de raad worden toegevoegd. In dat kader zullen vier nieuwe leden in de raad worden benoemd. Met deze relatief beperkte maar belangrijke wijziging wordt een verantwoord evenwicht gezocht tussen de gewenste continuïteit enerzijds en de noodzakelijk vernieuwing anderzijds.

Op 1 januari 1997 werd de Wet op de Raad voor het Landelijk Gebied van kracht en op 28 januari van dat jaar werd de raad officieel geïnstalleerd door de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De adviesopdracht van de raad die in de instellingswet staat beschreven, luidt als volgt:

"de regering en de beide kamers der Staten Generaal te adviseren over strategische beleidsvraagstukken ten aanzien van de functies landbouw, natuur, bos en landschap, openluchtrecreatie en visserij van het landelijk gebied, alsmede strategische vraagstukken die verband houden met dan wel van invloed zijn op die functies, al dan niet in onderlinge samenhang".

De Kaderwet Adviescolleges - de basis voor het nieuwe adviesstelsel per 1 januari 1997 - geeft de overige richtlijnen voor het functioneren van de raad.

'LNV tussen Europa en de regio', 29 maart 2000, advies RLG 00/1 advies over de nieuwe opgaven

citaat uit het advies

conclusie

Het beleidsveld van LNV is in beweging. De landbouw heroriënteert zich op de wensen van de samenleving en de internationale druk van de markt. In het landelijk gebied neemt de ruimte- en milieudruk toe, terwijl de betekenis ervan steeds meer mensen raakt. Ook de omgeving van LNV is in beweging. De wijze van besturen en de verhouding tot de maatschappelijke partners verandert, de positie van de regio's wordt sterker, de invloed van Europa is groter en breder geworden en mondiale handels- en milieueisen winnen aan invloed. De consequenties van het EU-lidmaatschap worden onderschat. Ons land moet worden gesommeerd te voldoen aan zijn verplichtingen. Met het groter worden van de Europese invloed is de participatie van ons land in het EU-beleid juist verminderd en versmald, hetgeen de positie van het rijk onnodig verzwakt. De huidige regelgeving en besluitvorming is voor velen te complex en het vertrouwen tussen overheden en maatschappelijke partners is beschadigd. Er is ook sprake van een nationaal coördinatievraagstuk daar LNV niet de enige behartiger van de belangen van het landelijk gebied en de regio's is.

opgaven voor LNV

De geconstateerde ontwikkelingen op het speelveld tussen Europa en de regio hebben grote gevolgen voor de rol van het rijk en met name ook de positiebepaling van LNV.

Dat stelt LNV voor een belangrijke opgave:

- **de centrale opgave:** *het toewerken naar een Europese inbreng vanuit een nieuw partnerschap met de regio en maatschappelijke organisaties. Het is voor Nederland van belang dat de nationale overheid een breder perspectief op Nederland en de regio binnen Europa ontwikkelt en daar een actieve, op de huidige omstandigheden toegesneden rol gaat spelen vanuit de éigen waarden en belangen.*

Deze centrale opgave leidt tot beleidsmatige, bestuurlijke en organisatorische opgaven:

- **beleidsopgave:** *in Europees verband ruimte scheppen voor het 'eigene' van Nederland, de Nederlandse regio's en een Nederlandse benaderingswijze van landelijke gebieden, daarbij bondgenoten zoeken én constructief meewerken aan een geïntegreerd Europees beleid voor de landelijke gebieden. Op alle niveaus zal kwaliteit het leidinggevende principe moeten zijn.*
- **bestuurlijke opgave:** *het Nederlands bestuurlijk-juridische kader afstemmen op de nieuwe opgaven gezien de Europese verplichtingen en de groeiende rol en betekenis van de regio, hierbij op een adequate wijze omgaan met het blijvende spanningsveld tussen algemene (EU-)wetten en specifieke (regionale) noden. Dit zal gepaard moeten gaan met het werken aan (herstel van) vertrouwen tussen de verschillende betrokken partijen.*
- **organisatorische opgave:** *het werk van regering, ministeries en parlement afstemmen op de noodzakelijke banden met Europa en de regio's, alsook op de zich daar voordoende integratie van beleidsvelden. LNV zal hierbij vorm moeten geven aan een nieuwe rol van ministerie voor het landelijk gebied tussen de ministeries onderling: coördinerend, faciliterend en uitvoerend, naar Europa toe actief de stem van Nederland en de regio inbrengend, en naar de regio toe heldere kaders scheppend voor een eigen regionale verantwoordelijkheid.*

2 vergaderingen en overige activiteiten

plenaire vergaderingen van de raad

De raad kwam in het verslagjaar 11 keer bijeen voor een plenaire vergadering. Naast de reguliere 10 jaarlijkse vergaderingen werd in december een extra vergadering belegd om alle onderwerpen aan het einde van de eerste zittingsperiode van de raad af te handelen. In de vergaderingen werd aandacht besteed aan alle zaken van belang voor het functioneren van de raad: werkprogramma, werkwijze, taakverdeling, instelling werkgroepen ad hoc, adviezen in voorbereiding (startnotities en tussenrapportages), vaststelling van adviezen, presentatie van de adviezen of het raadswerk in het algemeen, zaken als afstemming en samenwerking, en dit verslagjaar ook voor de evaluatie en afronding van de zittingsperiode 1997-2000.

activiteiten ter voorbereiding van adviezen

Ten behoeve van de adviesvoorbereiding waren diverse ad hoc werkgroepen actief, bestaande uit enkele raadsleden, bij *vestigingsvoorwaarden* en bij *dierhouderij* aangevuld met één resp. drie deskundigen van buiten. Zij werden voorgezeten door een daartoe aangewezen lid van de raad. De werkwijze en samenstelling van de werkgroepen die in 1999 actief waren, wordt vermeld bij de betreffende adviesonderwerpen in hoofdstuk 5. Daarnaast waren er ook diverse andere activiteiten ter voorbereiding van adviezen. Speciale vermelding verdienen het werkbezoek aan Flevoland op 12 juli en het ronde tafelgesprek op 9 oktober, beide in het kader van de voorbereiding van het advies over biologische landbouw:

overleg met de bewindslieden van LNV

Op 9 maart werd in Amersfoort met de minister gediscussieerd over het Stimuleringskader en over een verkenning voor het landelijk gebied in 2010, vooruitlopend op een raadsadvies ten behoeve van de Nota Voedsel en Groen.

Op 27 juni werd in Den Haag met de minister en de staatssecretaris overlegd over het werkprogramma voor 2001, waarmee dat de opstelling van dat werkprogramma kon worden afgerond.

Op 17 oktober werd in Den Haag met de minister gesproken over het evaluatierapport dat door de commissie o.l.v. Houben was opgesteld en op 31 augustus aan de minister aangeboden.

Het voor 23 november geplande overleg in Amersfoort met de minister en de staatssecretaris moest door persoonlijke omstandigheden worden verschoven naar begin 2001.

andere bestuurlijke contacten

Op 5 februari werd overlegd tussen de bewindslieden van VROM en LNV en delegaties van hun adviesraden over de rond de Vijfde Nota Ruimtelijk Ordening uitgebrachte adviezen. Een kleine delegatie van de raad voerde op 26 januari een verkennend gesprek met DG REB van Economische Zaken. Op 15 november werd nogmaals met EZ overlegd, nu in het kader van de voorbereiding van het advies over vestigingsvoorwaarden voor agroconcerns. Op 20 oktober voerde een delegatie van de raad overleg met de voorzitter van de SER over biologische landbouw en enkele andere onderwerpen. Op 11 december spraken delegaties van de raad en LNV over het advies 'Het belang van samenhang' in relatie tot de nota's 'Voedsel en Groen' en 'Natuur voor mensen'. Op 13 december overlegde een delegatie van de raad met de Directie Industrie en Handel over het advies over Vestigingsvoorwaarden voor agroconcerns.

bijzondere bijeenkomsten

- *Internationale werkconferentie over 'the Model of European Agriculture'*, een vervolg op het advies over Europa en de regio met de focus voor de bijzondere positie van gebieden onder grote ruimte- en milieudruk. Deze bijeenkomst van ca. 60 deskundigen uit 12 landen vond plaats op 3 en 4 april en werd geopend door minister Brinkhorst. Verslag los verkrijgbaar.
- *Themabijeenkomst 'Het belang van samenhang'* naar aanleiding van het gelijknamige advies en tevens in het kader van de afsluiting van de eerste zittingsperiode van de raad. De bijeenkomst vond plaats op 13 november in Voorburg en werd afgesloten door staatssecretaris Faber. Een verslag is als speciale bijlage in dit jaarverslag opgenomen.

‘Evaluatie 1997-2000’, augustus 2000 (RLG 00/4)
rapport van een externe evaluatiecommissie o.l.v. mr. F.J.M. Houben

CONCLUSIES

- **positie van de raad**

De raad heeft zich een vaste plaats verworven en wordt gekend en gerespecteerd als wat hij voor de wet moet zijn: een onafhankelijk adviescollege dat zich richt op belangrijke ontwikkelingen voor de langere termijn, op het beleidsterrein van LNV en wat daarmee samenhangt. De ophanging van en de aandacht vóór de raad binnen LNV bevestigen deze positie nog onvoldoende en bemoeilijken een integrale ontvangst en doorwerking van adviezen.

- **adviesonderwerpen/werkprogramma**

De behandelde onderwerpen en de daarover uitgebrachte adviezen waren relevant voor het beleid. De feitelijke totstandkoming van het werkprogramma is buiten de direct betrokkenen bij LNV niet (goed) bekend maar men vertrouwt dat de raad toe. De Tweede Kamer maakt geen gebruik van de mogelijkheid advies te vragen. De provincies zouden wel inbreng willen hebben en die mogelijkheid volgens de commissie - desnoods informeel - ook moeten krijgen. De aard van de adviesonderwerpen behoeft geen principiële bijstelling. Wel moet het programma blijven meegroeien met de inzichten wat strategisch belangrijk is voor het aandachtsgebied. Daarnaast moet het mogelijk zijn incidenteel over grote actuele kwesties te adviseren en in het algemeen moet worden gewaakt dat ongevraagd adviseren mogelijk blijft.

- **samenstelling**

De commissie acht de uitgangspunten bij de samenstelling juist, dat wil zeggen: inhoudelijke deskundigheid, maatschappelijke ervaring en achtergrond, evenwichtige man-vrouw verdeling en onafhankelijkheid. Wel meent zij dat daarbinnen enige accenten moeten worden verlegd: minder bestuurlijke en meer inhoudelijke deskundigheid, dat laatste met een extra accent op water en agribusiness. Als visserij een substantieel deel van de adviestaak is of wordt, moet dat ook in de samenstelling tot uiting komen. Overige ontbrekende deskundigheden zouden op ad hoc-basis kunnen worden ingeschakeld.

- **waardering en gebruik van adviezen**

De adviezen worden gewaardeerd en zijn helder en toegankelijk geschreven. Veel organisaties en overheden blijken ze voor het eigen beleid en activiteiten te gebruiken: om zicht te krijgen op ontwikkelingen (73%), als inspiratiebron (57%), voor interne gedachte- en meningsvorming (53%), voor toetsing van het eigen werk (52%) en om ideeën uit over te nemen (46%). De denktank-functie van de raad wordt daarmee bevestigd.

- **doorwerking in rijksbeleid**

De doorwerking van de adviezen in rijks- en met name LNV-beleid lijkt beperkt en is op zijn minst weinig herkenbaar. Bij andere departementen lijkt men soms meer belangstelling voor de adviezen te hebben. Hoewel de adviezen de langere termijn betreffen en volledige doorwerking op de korte termijn dus niet mogelijk is, meent de commissie toch dat de raad te onzichtbaar is waar het de doorwerking in het rijksbeleid aangaat. Waar het verband met de adviezen van de raad gelegd kan en moet worden, gebeurt dat te weinig.

AANBEVELINGEN

- **de opdracht voor de raad**

De huidige denktank-functie handhaven en daarnaast een zodanige positie verwerven dat adviezen ook in het rijksbeleid (meer) worden gebruikt en genoemd waar dat opportuun is. Daarbij kan intensivering van de communicatie en PR een belangrijke rol spelen, alsmede aanscherping van adviezen en een meer assertieve opstelling van de raad in het algemeen.

- **de opdracht voor LNV**

De doorwerking beter organiseren. Daarbij kunnen ambtelijke ‘vertaal-groepen’ een centrale rol spelen. Die kunnen per verschenen groot advies de concrete mogelijkheden voor beleid en onderzoek uitwerken (accent op ‘wat er kan’ niet op ‘wat er minimaal moet’). Zo wordt een stevig fundament gelegd voor zowel de doorwerking als de beleidsreactie.

3 werkprogramma

De gang van zaken rond het werkprogramma en de adviezen van de raad werd uitvoerig beschreven in het evaluatierapport 1997-2000. Kortheidshalve wordt daarnaar verwezen.

vaststelling en uitvoering werkprogramma 2000

Het werkprogramma 2000 werd op 2 september 1999 door de minister en de raad op hoofdlijnen besproken en overeengekomen. Het werd op 24 september in de ministerraad behandeld en bekrachtigd. Twee onderwerpen van het werkprogramma van 1999 waren aan het eind van dat jaar nog niet afgerond, zodat in 2000 sprake was van de onderstaande werkzaamheden:

OVERLOOP WERKPROGRAMMA 1999	STAND VAN ZAKEN OP 31-12-2000
<i>LNV tussen Europa en de regio (afroning)</i>	gepubliceerd 29-3-2000 onder de titel 'LNV tussen Europa en de regio, de nieuwe opgaven' (RLG 00/1)
<i>Beleid en ruimte (afroning)</i>	gepubliceerd 29-8-2000 onder de titel 'Het belang van samenhang' (RLG 00/3)
WERKPROGRAMMA 2000	STAND VAN ZAKEN OP 31-12-2000
<i>Voortzetting van het Stimuleringskader</i>	Gepubliceerd 17-3-2000 onder de titel 'Het Stimuleringskader na 2000' (RLG 00/2). Niet gedrukt.
<i>Internationale werkconferentie ELM</i>	3/4-2000 n.a.v. 'LNV tussen Europa en de regio'
<i>Het landelijk gebied in 2010, een verkenning</i> (gevraagd en uitgebracht t.b.v. 'Voedsel en Groen' én als 2 ^e interim advies t.b.v. 'Het belang van samenhang')	Gepubliceerd 27-3-2000 onder de titel 'Het landelijk gebied in 2010, een verkenning', ongenummerd interimadvies. Niet gedrukt.
<i>Ontwerp Nota Wonen</i> (tussentijdse adviesaanvraag staatssecretaris VROM)	Gepubliceerd 29-9-2000 onder de titel 'Wonen in het landelijk gebied' (RLG 00/5)
<i>Politiek-maatschappelijke basis voor natuurbeleid</i>	Vastgesteld op 14-12-2000; publicatie januari 2001
<i>De kansen voor biologische landbouw</i>	Vastgesteld op 14-12-2000; publicatie februari 2001
<i>Vestigingsvoorwaarden voor agro-concerns</i>	Vastgesteld op 21-12-2000; publicatie februari 2001
<i>De toekomst voor dierhouderij in Nederland</i>	Nog in voorbereiding; vaststelling en publicatie verwacht tegen de zomer van 2001

voorbereiding en vaststelling werkprogramma 2001

De voorbereiding van het werkprogramma voor 2001 liep voor het eerst geheel volgens het boekje. Na de voorbereiding bij het departement van LNV werden de adviesvoornemens op 17 april aan de raad voorgelegd. De raad besprak deze in zijn vergadering van 25 mei en stelde een concept-werkprogramma op, dat per omgaande aan de minister werd voorgelegd. In een bespreking van beide bewindslieden met de raad op 27 juni kon een werkprogramma worden vastgesteld. Dat werd op 8 september in de Ministerraad bekrachtigd en op 19 september aan de Tweede Kamer der Staten Generaal toegezonden. Het werkprogramma voor 2001 omvat:

OVERLOOP WERKPROGRAMMA 2000	VERWACHTING OP 31-12-2000
<i>Diverse onderwerpen</i> (eindafwerking van de in 2000 vastgestelde adviezen)	1 ^e kwartaal 2001
<i>Vestigingsvoorwaarden agroconcerns</i> (vaststelling en eindafwerking)	1 ^e kwartaal 2001
<i>De toekomst voor dierhouderij in Nederland</i> (vervolg van werkzaamheden in 2000)	2 ^e kwartaal 2001
WERKPROGRAMMA 2001	VERWACHTING OP 31-12-2000
<i>Realiseren waterberging in landbouw-, natuur- en recreatiegebieden</i>	2 ^e kwartaal 2001
<i>Soortenbeleid</i>	3 ^e kwartaal 2001
<i>Mogelijke betekenis van de sociaal-culturele ontwikkeling voor het landelijk gebied</i>	4 ^e kwartaal 2001
<i>Positionering primaire landbouw in de keten</i>	1 ^e -2 ^e kwartaal 2002
<i>Ontwikkelingsrichtingen voor het beheer van de EHS en het landschap</i>	2 ^e kwartaal 2002

'Het belang van samenhang', 29 augustus 2000, advies RLG 00/3
advies over ontwikkeling, afstemming en integratie in het landelijk gebied

koppensnellen van de eerste berichten in de media

4 afstemming, samenwerking en communicatie

contacten met het veld

De contacten met het veld zijn intensief en veelvormig. Naast de contacten voor de algemene oriëntatie, zijn de meeste gericht op de concrete adviesvoorbereiding. Vaak gaat het om bilaterale gesprekken met leden van de raad of medewerkers van het secretariaat, maar er zijn ook gesprekken in kleine groepen of in 'ronde tafel'-verband. In het evaluatierapport 1997-2000 wordt een beschrijving gegeven van de uiteenlopende externe contacten voor diverse doeleinden.

afstemming en samenwerking met andere adviescolleges

De samenwerking met andere adviesraden neemt toe, vooral in de vorm van informele consultaties over en weer of het uitwisselen van vertrouwelijke concepten. De afspraak tussen alle raden om altijd alle adviezen en werkprogramma's uit te wisselen, blijft bestaan. De raden blijven zo in het verloop van het jaar geïnformeerd over elkaars werkzaamheden. Daarnaast is er het periodiek overleg tussen de voorzitters en secretarissen van de Raad voor Verkeer en Waterstaat, de VROM-raad en de Raad voor het Landelijk Gebied. In het verslagjaar vond dit op 5 april, 5 september en 12 december plaats. Incidenteel is er ook een uitwisseling met andere raden, naar aanleiding van specifieke onderwerpen, dit jaar met onder meer RMO en ROB/Rfv. De jaarlijkse ontmoeting van alle voorzitters van de adviescolleges vond ook in 2000 weer plaats en het in 1999 gestarte kwartaaloverleg van de secretarissen werd gecontinueerd.

internationale uitwisseling en samenwerking

De raad zoekt ook nadrukkelijk contact met instellingen in het buitenland, waar onder ook de landbouw-vertegenwoordigingen, Nederlandse vertegenwoordigers in het Europees Parlement en relevante organisaties en overheden waaronder EU-organen. Zo wordt informatie verzameld voor het opstellen van de adviezen én tegelijk gewerkt aan een verbreding van het gebruik van de adviezen. Van elk advies verschijnt daarom ook een verkorte Engelse versie.

De Raad voor het Landelijk Gebied neemt vanaf de oprichting deel aan een internationaal uitwisselings- en samenwerkingsverband van natuur- en milieu-adviesraden (EEAC) uit (a.s.) EU-lidstaten. De jaarlijkse bijeenkomst van participerende raden vond in 2000 van 3 tot 5 juni in Sesimbra, Portugal plaats. De uitwisseling van informatie vindt ook plaats via de gemeenschappelijke 'focal point-information service'. De EEAC heeft onder meer een actieve landbouwwerkgroep die in de periode 1999-2000 door de Raad voor het Landelijk Gebied werd voorgezeten en die op 3 april in Den Haag en op 3 juni in Sesimbra bijeenkwam. In oktober werd op basis van deze werkzaamheden - en met name ook de internationale werkconferentie van 3 en 4 april in Den Haag - gesproken met vertegenwoordigers van de Cairns-groep en met het WTO-secretariaat over onder meer verbreding en milieudoelstellingen in de landbouw.

communicatie

Onder invloed van de uitkomsten van de evaluatie 1997-2000 werd halverwege het verslagjaar een intensivering ingezet van het naar buiten treden van de raad en het onder de aandacht brengen van adviezen. Het advies 'Het belang van samenhang' vormde daarbij het eerste en voornaamste aangrijpingspunt. Het extra drukwerk en de aandacht voor de publiciteit en de nazorg zorgden voor hogere uitgaven en vooral een groot beslag op de beschikbare menskracht bij het secretariaat.

De raad bleef - desgevraagd en binnen zijn mogelijkheden - actieve bijdragen leveren aan conferenties en symposia over onderwerpen waarover hij adviseerde, ook in het kader van het onder de aandacht brengen van zijn adviezen of zijn werk in het algemeen. Zowel het advies 'Het belang van samenhang' als andere adviezen vroegen in dit kader om de aandacht.

De website blijft een goed gebruikt communicatiekanaal, ook voor het 'downloaden' van complete adviezen, en werd minimaal twee keer per maand geactualiseerd.

Van het grote aantal uitnodigingen voor deelname aan workshops, overleg, symposia, begeleidingscommissies etc. werd - evenals vorige jaren - beperkt en gericht gebruik gemaakt.

‘Wonen in het landelijk gebied’, 29 september 2000, advies RLG 00/5 advies over de Ontwerp Nota Wonen

**enkele citaten uit de kabinetsreactie,
zoals opgenomen in de nota ‘Mensen, Wensen, Wonen’**

voorzieningenniveau van kleine kernen en buitengebied

“Het Kabinet is van mening dat de leefomgeving van kleine kernen in het landelijk gebied soms aandacht behoeft, vooral daar waar voorzieningen wegvallen of onbereikbaar worden voor minder mobiele groepen. Maar het bijbouwen van woningen is zeker geen panacee voor het instandhouden daarvan. Wonen in het landelijk gebied en in kleine kernen heeft voordelen (ruimte en groen), maar ook nadelen. De keuzemogelijkheden waar het gaat om voorzieningen zijn niet altijd even groot als in een meer stedelijke woonomgeving. Oplossingen hiervoor moeten echter vooral worden gezocht in afstemming op regionaal niveau. Bijvoorbeeld door afstemming en concentratie van voorzieningen en dienstverlening in specifieke knooppunten. In dit verband ligt een sterkere rol voor de provincies, zoals bepleit door de RLG, voor de hand.

toetsing bouwen en bestemmingsplannen

De gedachte van de RLG om een Nieuwbouw Effectrapportage en een mobiliteitstoets in te voeren, wordt door het kabinet naar inhoud ondersteund. Het zijn, zeker in het landelijk gebied nuttige instrumenten bij de voorbereiding van bouw- en bestemmingsplannen, en ook voor ontwikkelingsvisies. Van een verplichting tot toepassing ervan ziet het kabinet af. De regel-druk, die in sommige adviezen ook aan de orde komt, zou er te groot door worden”.

integrale gebiedsgerichte kwaliteitsbenadering

“Er ontstaat steeds meer draagvlak voor een integrale gebiedsgerichte kwaliteitsontwikkeling van het landelijk gebied. Daarin moet het ook mogelijk zijn dat in bepaalde gebieden woonbebouwing wordt gerealiseerd waar dit nu beleidsmatig of in de praktijk niet mogelijk is. Het kabinet onderschrijft het uitgangspunt van de RLG dat dit alleen moet gebeuren als dit bijdraagt aan de kwaliteitsverhoging van het landelijk gebied. De Ruimte voor Ruimte regeling is een goede eerste aanzet om mogelijkheden voor woningbouw met kwaliteitsverhoging te combineren. Er moet verder worden gezocht naar andere mogelijke elkaar versterkende combinaties”.

tweede woningen

“De voorstellen van de RLG voor het omgaan met tweede woningen en recreatiewoningen bieden perspectief op een duurzame oplossing van deze problematiek, en zijn dan ook meegenomen in de definitieve Nota. In de praktijk is het onderscheid tussen permanent bewoonde woningen en woningen bedoeld voor recreatief gebruik niet altijd scherp te maken. Om aan deze onduidelijkheid een einde te maken, krijgt de gemeente de mogelijkheid om bestaande woningen vrij te geven voor permanente bewoning. Deze worden dan binnen de rode contour getrokken, waarbinnen geen onderscheid wordt gemaakt tussen permanent en recreatief gebruik. De handavingslast zal hierdoor afnemen. Buiten de rode contour blijft het onderscheid van kracht, wat betekent dat op nieuwe recreatiecomplexen buiten de rode contour niet permanent mag worden gewoond. Wanneer bestaande (complexen van) recreatieverblijven uit een oogpunt van de kwaliteit van natuur en landschap eigenlijk op een verkeerde plaats staan, zou moeten worden gestreefd naar sanering. Daarbij kan een parallel worden getrokken met de ruimte-voor-ruimte regeling”.

5 uitgebrachte adviezen en adviezen in voorbereiding

5.1 in 2000 uitgebrachte adviezen

In deze paragraaf wordt een korte beschrijving gegeven van de adviezen die in 2000 werden uitgebracht, hoe zij werden voorbereid en hoe en wanneer zij werden aangeboden. De volgorde is die waarin de adviezen feitelijk werden uitgebracht.

'Het Stimuleringskader na 2000', *briefadvies over de voortzetting van het Stimuleringskader*

De voorbereiding van dit advies begon in december 1999, naar aanleiding van een discussie van de raad met de minister en prof. Van der Zwan over de werking het Stimuleringskader tot dan toe en de problemen en beperkingen die zich daarbij voordeden. In het kader van de voorbereiding vonden gesprekken plaats met vertegenwoordigers van het kerndepartement, LASER en de directie Noord. Na een eerste bespreking in de januarivergadering werd het advies tijdens de februarivergadering in een voorlopige vorm vastgesteld. Na overleg met de minister op 9 maart werd het advies nog op enige punten verhelderd en vervolgens definitief uitgebracht.

Het (brief)advies werd schriftelijk aangeboden aan de minister van LNV, op 17 maart 2000. Niet in druk verschenen maar in briefvorm (en op heel beperkte schaal) verspreid. Publicatie RLG 00/2.

'LNV tussen Europa en de regio', *de nieuwe opgaven*

Nadat op verzoek van de minister van LNV in 1999 al twee interim adviezen werden uitgebracht (zie jaarverslag 1999) kon in de decembervergadering van dat jaar ook nog net het eindadvies inhoudelijk worden vastgesteld. Echter, eindredactie, drukwerk, aanbieding en publicatie konden pas dit verslagjaar plaatsvinden. De voorbereidingsgroep vanuit de raad, bestaande uit de leden Borger, Van Diepen, mw. Van Montfrans, Koolen (voorzitter) en Nijhoff kon zo zijn werkzaamheden in januari definitief afronden.

Het advies werd schriftelijk aangeboden aan de minister van LNV, op 29 maart 2000. Publicatie RLG 00/1. Engelse samenvatting gepubliceerd onder nummer RLG 00/1a.

interimadvies 'Het landelijk gebied in 2010, 2^e interimadvies tbv 'Het belang van samenhang'

Voor dit interim advies werd geen speciale voorbereidingsgroep geformeerd. Het kwam tot stand door discussie in enkele opeenvolgende plenaire raadsbehandelingen, aangevuld met tussentijds bilateraal overleg met diverse leden. Daarbij speelde vooral Beckers een belangrijke rol. De eerste stap werd in 1999 reeds gezet met een korte, niet gepubliceerde brief in oktober 1999 ten behoeve van de begrotingsbehandeling. Daarna werd de voorbereiding in januari voortgezet. Op 9 maart werden enkele aspecten door middel van stellingen met de minister van LNV besproken, dit in verband met de doorwerking van die punten in de Nota 'Voedsel en Groen'. Op 16 maart werd het advies inhoudelijk vastgesteld.

Het interimadvies werd schriftelijk uitgebracht aan de minister van LNV, op 27 maart 2000. Het is niet in druk verschenen en evenmin actief verspreid, tegen de achtergrond dat kort daarna het eindadvies 'Het belang van samenhang' zou verschijnen. Publicatie ongenummerd.

'Het belang van samenhang', *advies over ontwikkeling, afstemming en integratie in het landelijk gebied*

Voorafgaand aan dit eindadvies werden twee interim adviezen uitgebracht. Het eerste interim advies 'Geleid door kwaliteit' dateert al van 12 mei 1999, waarna op 27 maart 2000 het tweede interim advies 'Het landelijk gebied in 2010, een verkenning' volgde. Op basis van deze beide interim-adviezen, en tevens gebruikmakend van eerdere adviezen over natuurbeleid, grondbeleid en Europa en de regio, werd het eindadvies samengesteld. De werkgroep die het eerste interimadvies voorbereidde, bestaande uit de leden Beckers, Krouwel, Nijhoff, en Van der Ploeg (voorzitter), had ook bij de voorbereiding van dit eindadvies het voortouw.

Het advies werd op 29 augustus 2000 - in gedrukte vorm en voorzien van een afzonderlijk gedrukte samenvatting - schriftelijk uitgebracht aan de ministers en staatssecretarissen van LNV en VROM. Vervolgens werd het breed verspreid en werd op 13 november een themabijeenkomst gehouden. Publicatie RLG 00/3. Engelse samenvatting gepubliceerd onder nummer RLG 00/3a.

'Wonen in het landelijk gebied', advies over de Ontwerpnota Wonen

Dit advies werd opgesteld naar aanleiding van een tussentijdse adviesaanvraag van de staatssecretaris van VROM. Hoewel dus niet in de planning voorzien, werd de adviesvraag toch serieus opgepakt gezien het belang van het onderwerp én het feit dat de raad deze advisering zag als een nadere uitwerking van en vervolg op het advies 'Het belang van samenhang'. Na een oriënterende bespreking in de aprilvergadering, werd in de meivergadering een startnotitie besproken en vastgesteld. Een raads werkgroep - bestaande uit de leden Beckers, mw. Blok, mw. Van Diepen (voorzitter), mw. Van Montfrans, Nijhoff en mw. De Vrey - nam de voorbereiding ter hand. In de septembervergadering kon de raad een advies bespreken en vaststellen.

Het advies werd op 29 september 2000 in nog ongedrukte vorm schriftelijk aangeboden aan de staatssecretaris van VROM. In de loop van oktober werden gedrukte exemplaren verspreid. Publicatie RLG 00/5.

5.2 adviezen in voorbereiding

Vergunningvrij bouwen en welstandstoezicht (briefadvies)

Naar aanleiding van het voornemen van de staatssecretaris van VROM om de woningwet drastisch te wijzigen op het punt van het verlenen van bouwvergunningen en het welstandstoezicht, en met de recente raadsadviezen voor ogen waarin het kwaliteitsaspect een vooraanstaande rol speelde, besloot de raad zich door middel van een brief tot de Tweede Kamer te richten. Na dit in de oktobervergadering te hebben besloten, werd het advies in de november- en decembervergadering besproken en vastgesteld.

Planning d.d. 31-12-2000: verzending briefadvies aan de Tweede Kamer begin januari 2001

Politiek-maatschappelijke basis voor natuurbeleid

De voorbereiding van dit advies startte in februari 2000 en in de maartvergadering stelde de raad een startnotitie vast. De voorbereidingsgroep werd samengesteld uit de leden Beckers, mw. Blok, mw. De Boois (voorzitter), mw. Van Diepen, mw. Ter Kuile, Nijhoff en Wolff. In de septembervergadering van de raad werd een tussenrapportage besproken en in de decembervergadering kon een conceptadvies worden besproken en vastgesteld. De redactionele afwerking, druk en publicatie konden echter niet meer in het jaar 2000 plaatsvinden.

Planning d.d. 31-12-2000: druk en publicatie in januari/februari 2001.

De kansen voor biologische landbouw

De voorbereiding van dit advies startte in februari 2000 en in de maartvergadering kon de raad een startnotitie vaststellen. De voorbereidingsgroep werd samengesteld uit de leden Koolen, Krouwel, mw. Ter Kuile en Nijhoff (voorzitter). In de juni- en novembervergadering besprak de raad tussenrapportages. In het kader van de voorbereiding werden vele gesprekken met deskundigen en belanghebbenden gevoerd, werden biologische bedrijven bezocht en werd ook een ronde tafel-gesprek georganiseerd. In de reguliere decembervergadering kon een conceptadvies worden besproken en vastgesteld. De redactionele afwerking, druk en publicatie konden echter niet meer in het jaar 2000 plaatsvinden.

Planning d.d. 31-12-2000: druk en publicatie in /februari 2001.

Vestigingsvoorwaarden voor agroconcerns

Na een oriëntatieperiode werd in oktober 1999 een startnotitie vastgesteld ten behoeve van de verdere uitvoering in het jaar 2000. De voorbereidingsgroep werd samengesteld uit de leden Van Noord (voorzitter) en Koolen, alsmede dr. A.P. Verkaik. Na het overlijden van Van Noord in april 2000, nam Koolen het voorzitterschap over en werd de voorbereidingsgroep aangevuld met mw. Van Diepen. In de april- en in de oktobervergadering van de raad werden tussenrapportages besproken. In het kader van de voorbereiding vonden vele oriënterende gesprekken plaats, onder meer met grote agroconcerns en met de ministeries van EZ en LNV. In de tweede, extra decembervergadering werd een eerste conceptadvies besproken. Definitieve vaststelling van het advies kon echter niet meer in het jaar 2000 plaatsvinden.

Planning d.d. 31-12-2000: vaststelling in februari 2001.

De toekomst van de dierhouderij in Nederland

De start van de voorbereiding werd in het begin van 2000 uitgesteld in verband met een personeelstekort bij het secretariaat. De ziekte en het overlijden van Van Noord, de beoogde voorzitter van de voorbereidingsgroep, in maart leverde verdere vertraging op. Uiteindelijk kon in de septembervergadering een startnotitie worden besproken en vastgesteld. De voorbereidingsgroep werd samengesteld uit de leden Koolen, Van 't Land (waarnemer voor Van Noord) en mw. Van Montfrans (voorzitter). Na deze bespreking werd de voorbereidingsgroep aangevuld met het lid Van der Ploeg en de niet-leden Kamp, Van Waveren en mw. Van der Zijpp. In de tweede, extra decembervergadering van de raad kon een eerste tussenrapportage worden besproken. De verdere uitwerking en afronding van het advies zullen pas in de loop van 2001 plaatsvinden.

Planning d.d. 31-12-2000: vaststelling in mei/juni 2001.

5.3 overzicht van alle adviezen en beleidsreacties tot 31 - 12 - 2000

TITEL/DATUM ADVIES	Globale inhoud	Beleidsreactie
Tien voor de toekomst , advies tbv de beleidsagenda voor het landelijk gebied in de 21 ^e eeuw. (25-8-1997)	De raad geeft 10 'agendapunten' voor het beleid voor de 21 ^e eeuw, w.o. functieverbreiding van het landelijk gebied, meerspoorontwikkeling landbouw, aflossen milieuhypothek, verbinding internationale met regionale oriëntatie en ruimte voor ontwikkeling 'van binnenuit'.	(19-3-1998) De minister ziet in de agenda aanleiding voor fundamentele discussie, verbindt advies stad-land daaraan, verjaagt dit in de belangrijkste beleidsdilemmas en kondigt uitwerkingen aan.
Stad en land in groen verband , advies over de ordening van stad en land. (25-8-1997)	De raad pleit voor sturende rol van kwaliteit van het landelijk gebied bij planning en realisatie verstedelijking. Als ruimtelijk concept adviseert hij 'stedenland-plus'. Daarbij pleit hij o.m. voor bijstelling financieringsystematiek gemeenten, om bijvoorbeeld ook de zorg voor natuur en openheid te 'belonen'	(19-3-1998) De minister wacht met definitief oordeel maar vraagt zich af of de 'plus' op lange termijn voldoende ruimte biedt; de aanbeveling mbt gemeentefonds is bij BiZa ingebracht.
Nieuw land ontwikkelen: zinnig of onbezonnen? advies over de zinnigheid van nieuw land-oplossingen voor mainports, woningbouw, landbouw, natuur of recreatie. (23-10-1997)	De raad noemt nieuw land de 'laatste optie' en pleit voor bredere en zorgvuldiger beoordeling overige opties. Hij meent dat daar nog niet-onderzochte mogelijkheden zijn en ontraadt een 'vlucht naar voren' (in zee/water). Meer algemeen bepleit hij koppeling investeringen in economische structuur en leefomgeving en het hanteren van een 'geen spijt'-benadering.	(16-7-1998) De regering onderschrijft de bepleite breedte en zorgvuldigheid van de afwegingen, maar wijst de 'geen spijt'-benadering/tijdspad af. Investeringskoppeling in economie en leefomgeving wordt overgenomen.
Leven en laten leven , advies over kustvisserij en natuur in kustgebieden. (27-3-1998)	De raad stelt dat natuur, natuurlijke fluctuaties en maatschappelijke opvattingen bepalend zijn voor kustvisserij. Daarom terughoudendheid mbt nieuwe visserijvormen. Hij adviseert aanscherping voorwaarden voor kokkelvisserij gedurende voortzetting evaluatieonderzoek tot 2003, en 'beëindiging tenzij' na afloop.	(15-7-1998) De minister deelt uitgangspunten raad, incl. terughoudendheid mbt nieuwe visserijvormen. Risico's kokkelvisserij in onderzoeksperiode acht hij ondervangen. Hij besluit in 2003 wel over inpasbaarheid kokkelvisserij, maar met iets ruimer criterium.
Grote projecten: als het moet, dan ook goed , advies over grootschalige ingrepen en de kwaliteit van het landelijk gebied. (24-4-1998)	De raad stelt als kenmerken voor 'goed' (a) vanaf begin aandacht en geld voor kwaliteit en inpassing en (b) regie op het juiste bestuursniveau: projectbesluit en budget bij rijk, uitvoering en inpassing bij provincie(s). De raad stelt een geïntegreerde kwaliteits-sytematiek voor (ook ten behoeve van inpassingsbudget) alsmede een gebiedsbenadering bij inpassing.	(30-3-1999) De minister stelt dat het advies een rol heeft gespeeld bij de kabinetsformatie en het IBO infrastructuur. Hij onderschrijft dat projecten niet (meer) geïsoleerd behandeld mogen worden en dat in de 'ontwerpopgave' die daaruit volgt tegelijk de verbetermogelijkheden van een gebied benut moeten worden. De gevraagde aandacht voor besluitvorming wordt onderschreven. Een waardenkaart acht hij niet opportuun, wel de inzet van het LI-instrument.
Van waarden, opportu-	De raad pleit voor nieuwe verbindende	(30-3-1999) De minister stelt dat

<p>nisme en vergetelheid, advies over het bestuur van het landelijk gebied. (28-5-1998)</p>	<p>visie op het landelijk gebied en een duidelijke stellingname, voor het mobiliseren/motiveren van lokale krachten, en voor continuïteit en consistentie in de bestuurlijke aandacht, ook met het oog op de toekomst.</p>	<p>het advies een rol speelde bij de opstelling van het regeerakkoord alsook de LNV-beleidsagenda 'Kracht en Kwaliteit', met name het pleidooi voor de betrouwbaarheid en de coördinatie van de overheid.</p>
<p>Overvloed en schaarste: water als geld, advies over de gevolgen van klimaatverandering, zeespiegelrijzing en bodemdaling. (24-6-1998)</p>	<p>De raad bepleit het serieus nemen van klimaatverandering en (nu al) in te spelen op verwachte veranderingen in de watersituatie: overlast winter/voorjaar, tekorten zomer, peil- en kwaliteitsproblemen, effecten op landbouw/ natuur. De raad bepleit actief ingrijpen als de verwachte ontwikkeling voldoende zeker is en tegelijk bestaande probleemsituaties worden opgelost (rivierbeheer, verdroging); in overige gevallen alle opties open te houden voor later ingrijpen.</p>	<p>(20-4-1999) De minister neemt de analyse en probleemstelling over. Zij zijn mét de voorgestelde oplossingsrichting gebruikt bij de aanvullingsnota NW4 en de opdrachtformulering van de Commissie 'Waterbeheer in de 21e eeuw. Het advies speelde ook een rol bij de 5e Nota en diverse LNVstukken. De 'beleidssporen', bestuurlijke aspecten en prioriteiten voor het LNV-beleid worden onderschreven. Het onderzoeksprogramma wordt in de aanbevolen richting gevoed.</p>
<p>Vaste waarden, nieuwe opties, advies over natuur, recreatie en de publieke zaak. (14-9-1998)</p>	<p>De raad pleit tegen private financiering en de collectivisering als doel op zich. De aard van natuur en recreatie en hun betekenis voor de samenleving (de vaste waarden) vergen structurele overheidszorg. Waardenbesef en modernisering rolverdeling vergen aandacht, evenals het instrumentarium (>voorstellen!). Burgers en bedrijven aanspreken op gedrag en op extra middelen voor extra wensen (de nieuwe opties).</p>	<p>(11-5-2000) De staatssecretaris reageert op dit advies in het kader van een gecombineerde reactie op een vijftal adviezen. De specifieke reactie op dit advies is in dat geheel niet duidelijk herkenbaar.</p>
<p>Zorg en vertrouwen, de basis voor voedselproductie in de 21^e eeuw. (13-10-1998)</p>	<p>De raad bepleit de consument centraal te stellen: zijn vertrouwen in het voedsel en de productiewijze (de zorg) wordt bepalend voor de ontwikkeling. Vertrouwen vergt maatschappijgerichtheid van de productie en normen, controle en controleerbaarheid. Daar zijn maatregelen voor nodig én mogelijk. De raad geeft die aan (instellen/garanderen kwaliteitsstandaarden, voorwaarden bij liberalisering, gericht ruimtelijk beleid, voorlichting e.a.).</p>	<p>(11-5-2000) De staatssecretaris reageert op dit advies in het kader van een gecombineerde reactie op vijf adviezen. Zij neemt de analyse over dat zorg en vertrouwen de basis zullen vormen en dat dat consequenties heeft voor de productie en kwaliteitszorg. Suggesties voor kwaliteitsstandaarden neemt zij deels over.</p>
<p>Het toekomstperspectief voor LNV, advies n.a.v. de Beleidsagenda. (ongevraagd advies) (12-11-1998)</p>	<p>De raad constateert dat het voortbestaan van LNV omstreden is maar een 'vernieuwd LNV' perspectief heeft. Dat moet zich richten op wat maatschappelijk relevant is en blijvende bestuurlijke zorg vergt: (1) landbouw met een nieuwe grondgebondenheid en <i>licence to produce</i> (2) natuur, geïntegreerd en uitgebouwd tot natuur'plus'; (3) leefbaarheid, uitgebouwd tot nieuwe kerntaak: de schakel tussen nationaal en regionaal niveau.</p>	<p><i>Na een bespreking met de bewindslieden van LNV is overeengekomen dat geen separate beleidsreactie wordt opgesteld. De beleidsreactie op het advies vindt men impliciet verwerkt in de 'beleidsagenda'.</i></p>
<p>Natuurbeleid dat verder</p>	<p>De raad bepleit voortzetting bestaande</p>	<p>(21-4-1999) De staatssecretaris</p>

<p>gaat.., advies over de voortgang en vernieuwing van het natuurbeleid.</p> <p>(23-11-1998)</p>	<p>beleid en ambities maar tévens een verbreding naar beleving en gebruik. Hij pleit voor flexibiliteit van doelen op lokaal niveau om de lokale betrokkenheid en de realisering van het natuurbeleid te verbeteren. De raad geeft daar concrete aanzetten voor: criteria voor beleving/ gebruik, uitruikbaarheid van doelen, lokaal fonds voor betrokkenheid e.a.</p>	<p>onderschrijft de noodzaak van verbreding en zal aanzetten daartoe uitbreiden, Ook de uitgangspunten mbt het omgaan met spanning tussen: langere termijn, nationale-lokale wensen, continuïteitontwikkeling worden onderschreven evenals de bestuurlijke integratie van deelterreinen en flexibiliteit in de uitvoering. Bij de totstandkoming NBL21 zullen deze een rol spelen.</p>
<p>Made in Holland, advies over landelijke gebieden, verscheidenheid en identiteit.</p> <p>(31-3-1999)</p>	<p>De raad pleit voor een omslag in denken en doen. Verscheidenheid en identiteit kunnen niet langer het resultaat zijn van handelen (bij andere, bijv. economische doelen) maar vergen bewuste keuzen. Om keuzen te kunnen maken is reflectie en gevoeligheid nodig voor verschillen in cultuurhistorie, ecologie en gebruik van gebieden. Gekozen moet worden tussen verschillende strategieën: 1) behoud los van ontwikkeling, 2) behoud in ontwikkeling en 3) geen behoud, alleen ontwikkeling. Een belangrijk hulpmiddel bij de afweging is een wetenschappelijke kaart, een inventarisatie van de herkenbare regionale verscheidenheid.</p>	<p>(11-5-2000) De staatssecretaris reageert op dit advies in het kader van een gecombineerde reactie op een vijftal adviezen. De staatssecretaris vindt het advies van grote waarde voor de uitvoering en vernieuwing van beleid. Zij wijst onder meer op de doorwerking in de Nota Belvédère waarin behoud en versterking van cultuurhistorische waarden interdepartementaal is uitgewerkt.</p>
<p>Voor een open toekomst, advies over het integraal ontwikkelingsperspectief voor het IJsselmeergebied.</p> <p>(27-5-1999)</p>	<p>De raad analyseert de trends en ontwikkelingen en bepleit de opstelling van een integraal en toekomstgericht ontwikkelingsperspectief. Hij benoemt de vijf essentiële waarden van het gebied en formuleert op die basis een ontwikkelingsperspectief. Vervolgens worden aanbevelingen in het kader van dit ontwikkelingsperspectief geformuleerd, ook voor de benodigde bestuurlijke samenwerking.</p>	<p>(12-10-1999) De staatssecretarissen van LNV en V&W schrijven, mede namens de ministers van VROM en EZ, dat zij de analyse onderschrijven en de essentiële waarden overnemen als basis voor de ontwikkeling. Zij staan positief t.o de meeste aanbevelingen. Rond de waterhuishouding achten zij eerst meer onderzoek noodzakelijk.</p>
<p>Geleid door kwaliteit, interim advies over het landelijk gebied en de 5^e Nota Ruimtelijke Ordening; (interim advies voor 'beleid en ruimte').</p> <p>(12-5-1999)</p>	<p>De raad pleit voor verbreding en integratie van het perspectief op het landelijk gebied tot collectieve, sociaal-culturele en economische waarden. Daarbij wordt een geleidelijke overgang bepleit van blauwdruk naar een ontwikkelingsplanologie, waarbij een lokale geïntegreerde kwaliteitsbenadering een belangrijke rol zou kunnen en moeten spelen. Voorts worden nog concrete reacties gegeven op de voorstellen in de Startnota voor de 5^e Nota: 'de ruimte van Nederland'.</p>	<p><i>reactie t.z.t. in het kader van de reactie op het eindadvies (Het belang van samenhang).</i></p>
<p>LNV tussen Europa en de regio, interim adviezen.</p> <p>(18-6-1999 en 15-9-1999)</p>	<p>In deze interim adviezen gaat de raad - op verzoek van de minister - alvast in op onder meer de algemene context voor het (eind)advies, de implementatie van Agenda 2000, de opzet van Rurale Ontwikkelings-plannen, regionalisering en experimenten.</p>	<p><i>officiële reactie volgt t.z.t. op het eindadvies.</i> <i>(2-9-1999) mondelinge reactie minister LNV: over hele linie positief maar ook aanleiding voor stellen van aanvullende vragen voor het eindadvies.</i></p>
<p>Grondbeleid voor groene</p>	<p>De raad constateert dat de ontwikkelingen</p>	<p>(10-4-2000) De minister schrijft</p>

<p>functies, advies over een gericht grondbeleid voor de realisering van ruimte voor groene functies.</p> <p>(7-12-1999)</p>	<p>op de grondmarkt een ernstig knelpunt dreigen te worden voor de realisatie van de beleidsdoelen voor landbouw, natuur en andere groene functies in het landelijk gebied. Op grond van een analyse van de achterliggende oorzaken en verwachte ontwikkelingen bij ongewijzigd beleid, pleit de raad een alerter en gericht grondbeleid voor de groene functies. Als aanzet hiervoor schetst de raad ruim 40 opties voor aanpassing van het beleid of gerichtere inzet van instrumentarium. Essentieel voor het realiseren van de gestelde beleidsdoelen zijn in ieder geval een consequenter bestuur, een alerter ruimtelijk beleid en een adequatere financiering van door de overheid gewenste ruimtelijke ingrepen zoals de EHS. Onderverdeeld in zes mogelijke strategieën doet de raad hiervoor concrete aanbevelingen.</p>	<p>dat hij het advies heeft ingebracht bij en t.z.t. gebruikt zal worden ter beoordeling van het IBO Grondbeleid.</p> <p>(11-5-2000) De staatssecretaris reageert op dit advies in het kader van een gecombineerde reactie op een vijftal adviezen. De specifieke reactie op dit advies is in dat geheel niet duidelijk herkenbaar.</p>
<p>Het Stimuleringskader na 2000, briefadvies over de voortzetting van het Stimuleringskader.</p> <p>(17-3-2000)</p>	<p>De raad meent dat het Stimuleringskader - mits er voldoende financiën voor beschikbaar zijn - een nuttig beleidsinstrument kan zijn, zij het dat er dan wel enige aanpassingen moeten worden doorgevoerd. De raad geeft concrete suggesties over onder meer: de criteria voor de investeringsregeling en de mogelijkheid die te differentiëren naar verschillende subsidiepercentages, een interdepartementale verbreding van de regeling, het toevoegen van een verspreidingsregeling en het verbeteren van de samenhang en uitvoeringssystematiek van het totaal.</p>	<p>(9-3-2000) Aan de hand van een informeel concept geeft de minister als zijn voorlopige reactie dat de voorgestelde uitbreidingen (verspreiding, interdepartementale aanpak) worden onderschreven, evenals de aanpassing van de uitvoeringssystematiek. Hij zet vraagtekens bij de criteria tav innovatie en de Europese context.</p>
<p>Het landelijk gebied in 2010, een verkenning; interim advies ten behoeve van 'Het belang van samenhang'.</p> <p>(27-3-2000)</p>	<p>Verkend wordt - per sector - wat de mogelijkheden en vooral ook de ónmogelijkheden zijn voor de ontwikkeling tot 2010. Gewezen wordt op het belang om sectorale ontwikkelingen in het landelijk gebied in samenhang te bezien, omdat de functies er onlosmakelijk aan elkaar en aan het totaal verbonden zijn.</p>	<p><i>reactie t.z.t. in het kader van de reactie op het eindadvies (Het belang van samenhang).</i></p>
<p>LNV tussen Europa en de regio, de nieuwe opgaven.</p> <p>(29-3-2000)</p>	<p>De eerdere interim-adviezen werden in dit eindadvies verwerkt. De raad pleit o.m. voor betere vertaling en verdediging van specifieke Nederlandse en regionale belangen en waarden richting de EU (ook andere dan de economische) én voor een betere doorvertaling en implementatie van Europees beleid in Nederland. Daarvoor is een actievere opstelling nodig in de richting van de EU - ook voor bijvoorbeeld geïntegreerd plattelandsbeleid - en moet ruimte aan de regio (landsdelen) worden gegeven. De bestuurlijk-juridische basis voor de uitvoering moet verbeterd worden.</p>	
<p>Het belang van samen-</p>	<p>Voor de inhoud moet in belangrijke mate</p>	<p>(20-10-2000) De staatssecretaris</p>

<p>hang, advies over ontwikkeling, afstemming en integratie in het landelijk gebied.</p> <p>(29-8-2000)</p>	<p>worden verwezen naar de interim-adviezen 'Geleid door kwaliteit' en 'Het landelijk gebied in 2010', die integraal in dit eindadvies zijn verwerkt.</p> <p>Een belangrijke uitbreiding is de centrale conclusie dat integratie van beleid én ruimtegebruik essentieel is. De daarvoor noodzakelijke (typen van) ingrepen of instrumenten worden ook aangegeven.</p>	<p>ris van LNV reageert, mede namens de ministers van LNV, VROM en V&W. Het Kabinet onderschrijft voor een belangrijk deel dat het landschap uitgangspunt moet zijn voor de ordening in het landelijk gebied. Het Kabinet kiest ook voor kwaliteit en onderzoekt nader invulling met instrumenten en een ontwerp- en ontwikkelingsgerichte aanpak. E.e.a. zal in 5^e Nota worden verwerkt.</p> <p>De conclusie dat afstemming en integratie onontkoombaar is, wordt onderschreven. De aanbeveling voor een vernieuwd bestuurlijk kader wordt i.v.m. BANS niet overgenomen.</p>
<p>Wonen in het landelijk Gebied, advies over de Ontwerp-Nota Wonen.</p> <p>(29-9-2000)</p>	<p>In dit advies geeft de raad aan dat de kwaliteit van het bouwen en de samenhang met andere functies belangrijker kan zijn dan scherpe grenzen waar wel en niet gebouwd en gewoond kan worden. Voor bepaalde gebieden moeten echter wél harde grenzen gelden. 'Landelijk wonen' dient vooral dichtbij de bestaande agglomeraties (meer) ruimte te krijgen, teneinde de ruimte- en vervoersdruk te beperken. De bereikbaarheid van voorzieningen vergt de aandacht, maar 'bijbouwen' is daarvoor lang niet altijd een oplossing. De stelt een concrete, gedifferentieerde aanpak aan van de problematiek van de tweede woningen.</p>	<p>(12-12-2000) In de gepresenteerde Nota Wonen heeft de stas VROM een uitvoerige verantwoording opgenomen m.b.t. het gebruik van het advies. Aangegeven wordt dat de aanbevelingen over het bouwen in het landelijk gebied, de gedifferentieerde gebiedsbenadering en het omgaan met tweede woningen zijn overgenomen.</p>

6 samenstelling raad en secretariaat op 31-12-2000

richtlijnen voor de samenstelling van de raad

De Kaderwet adviescolleges stelt dat de nieuwe adviesraden uit ten hoogste 14 leden en een voorzitter mogen bestaan. De Raad voor het Landelijk Gebied bestaat uit het maximale aantal leden. Zij zijn - conform de richtlijnen van de wet - onafhankelijk en benoemd op basis van hun deskundigheid op het werkterrein waarvoor de raad is ingesteld, alsmede hun maatschappelijke kennis en ervaring. De *inhoudelijke deskundigheid* heeft onder meer betrekking op landbouw, natuurbeheer, openluchtrecreatie, water, milieu en sociaal-economische dan wel bestuurlijk-juridische vraagstukken. De *maatschappelijke ervaring en achtergrond* laat zich vertalen in een goede spreiding van de leden over (1) onderzoek en wetenschap, (2) openbaar bestuur en (3) maatschappelijke organisaties.

samenstelling van de raad

De samenstelling van de raad wijzigde gedurende het verslagjaar op één punt, door het overlijden van Jan van Noord. De samenstelling was op 31 december 2000 als volgt:

- **Prof. H.J.L. Vonhoff (voorzitter)**, voorheen Commissaris der Koningin en thans onder meer voorzitter van de Hoge Veluwe
- **Prof.dr. Th.A.M. Beckers**, hoogleraar Vrijtijdswetenschappen Katholieke Universiteit Brabant
- **Mw. drs. H.L. Blok**, oud-gedeputeerde in Zuid-Holland en thans burgemeester van Brummen
- **Mw. dr. H.M. de Boois**, oud-lid Tweede Kamer en voorzitter Zuiveringsschap Amstel en Gooiland, thans onder meer voorzitter van Vogelbescherming Nederland
- **Prof.dr. G.J. Berger**, hoogleraar historische geografie aan de Universiteit van Amsterdam
- **Mw. mr. F.G. van Diepen-Oost**, oud-gedeputeerde in Noord-Holland
- **Ir. J.T.G.M. Koolen**, voorzitter Limburgse Land- en Tuinbouw Bond
- **B.J. Krouwel**, bankier; hoofd stafgroep duurzame ontwikkelingen van Rabobank Nederland
- **Mw. mr. H.C. ter Kuile-van der Hoeven**, voorzitter Brabants Particulier Grondbezit
- **Mw. G.W. van Montfrans-Hartman**, oud-burgemeester, partner Boer en Croon Procesmanagement
- **(vacature van J. van Noord)**, v.a. mei waargenomen door ir. H. van 't Land, dijkgraaf Noorderzijlvest
- **P. Nijhoff**, oud-directeur van de Stichting Natuur en Milieu
- **Prof.dr. J.D. van der Ploeg**, hoogleraar Rurale Sociologie Landbouwuniversiteit Wageningen
- **Mw. mr. W.M.C. de Vrey-Vringer**, burgemeester van Goirle
- **Prof.dr. W.J. Wolff**, hoogleraar Mariene Biologie aan de Rijksuniversiteit van Groningen.

bezetting secretariaat

Het secretariaat van de raad was op 31 december 2000 als volgt samengesteld:

- **Drs. T. Klumpers**, algemeen secretaris, hoofd van het secretariaat
- **Mw. J.N. Dam**, documentatie en systeembeheer; coördinatie administratie (0,8)
- **Mw. J.P. de Jesus**, financiële en personele administratie; secretariaat algemeen
- **Mw. M. Van Rhenen-Winkel**, post- en archiefzaken (0,6)
- **Mw. drs. E.A. Andersson**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied internationale ontwikkeling natuur, bos en landschap, ruimtelijke ordening en landgebruik
- **Drs. W.H. Brandenburg**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied functieafstemming en integratie in het landelijk gebied, gebiedsgericht beleid en plattelandsvernieuwing
- **Ing. A.K. Denneman**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied waterbeheer, inclusief internationale aspecten, in relatie tot de functies van het landelijk gebied
- **Ir. J.A. van Driel**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied nationale en internationale ontwikkeling van landbouw, handel en visserij en de consequenties op nationaal niveau
- **Mw. drs. M. Kloosterman**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied ruimtelijke ordening, infrastructuur en de relatie stad-land
- **Dr. B.H. van Leeuwen**, adjunct-secretaris en tevens plv. secretaris, met als eerste aandachtsgebied natuur en de milieu-randvoorwaarden, trends en modellen, biologische aspecten visserij
- **Ir. G.C. Weernekers**, adjunct-secretaris (0,8), met als eerste aandachtsgebied de ontwikkeling van de openluchtrecreatie en woon-werk-vrijtijds patronen
- **Ing. C.H.R. Wichers**, adjunct-secretaris, met als eerste aandachtsgebied inrichting, beheer en gebruik van het landelijk gebied t.b.v. natuur, bos, landbouw en openluchtrecreatie.

Bijlage

themabijeenkomst 'Het belang van samenhang'

maandag 13 november in Stadstheater 'De Tobbe' in Voorburg

inleiding Vonhoff

Welkom bij deze themabijeenkomst over het belang van samenhang, naar aanleiding van het gelijknamige advies, en toch ook een beetje naar aanleiding van de aanstaande afsluiting van de eerste zittingsperiode van de raad. In de eerste vier jaar van het bestaan van de raad zagen veel denkbeelden het licht. Vaak kwamen zij in latere adviezen weer terug: in een andere, vaak bredere context en in een verder ontwikkelde vorm.

In het eerste advies '**Tien voor de toekomst**' - van augustus 1997 - werd stilgestaan bij de aard en het belang van het landelijk gebied en de belangrijkste agendapunten voor de toekomst benoemd. De algemene punten van toen lijken nu al erg voor de hand te liggen:

- benoem en bescherm de onvervangbare waarden in het landelijk gebied
- los de milieuhypothek af en sluit geen nieuwe meer
- geef het landelijk gebied een bredere functie en draagvlak.

Maar ook de meer specifieke punten klinken inmiddels bekend:

- verbind internationale met regionale oriëntatie
- verhef diversiteit tot strategie voor landelijk gebied, ook in de landbouw
- maak landelijk gebied tot speerpunt van identiteit
- benut de inbreng van de bewoners van het landelijk gebied
- investeer in mensen en kwaliteit.

Deze agendapunten zijn de rode draden die door de latere adviezen lopen, lijnen die gelukkig ook steeds meer zichtbaar worden in het beleid en de maatschappij.

In het advies '**Stad en land**' - ook van augustus 1997 - maakte de raad duidelijk dat het landelijk gebied de stad nodig heeft en dat omgekeerd ook de stad het landelijk gebied nodig heeft. Zij hebben altijd bij de gratie van elkaar bestaan en hebben elkaar ook nodig voor hun verdere ontwikkeling. De begrippen identiteit en verscheidenheid ondergingen een eerste uitwerking en mede tegen die achtergrond opperde de raad als ontwikkelingsscenario 'stedenland plus', met een regiogebonden invulling van de 'plus'.

Verscheidenheid en identiteit werden uitgewerkt in '**Made in Holland**' van februari 1999. In dat advies werden deze begrippen ook geïllustreerd met de persoonlijke voorbeelden van de leden van de raad. Door middel van 'behoud in ontwikkeling' moet de omgeving waardevol én levend blijven, geen dode huls worden. Vanuit respect voor de identiteit en verscheidenheid kan het bestaande als ondergrond, bron en inspiratie dienen.

De opgave om behoud en vernieuwing af te wegen was niet nieuw. In het advies over '**Nieuw land**' van oktober 1997 concludeerde de raad dat de aanleg van nieuw land voor bijvoorbeeld de luchtvaart thans geen verantwoorde keuze is, en zeker niet gezien de onzekerheden die er zijn bij het inschatten van de toekomstige verkeersontwikkelingen en -behoeften en de grote bedenkingen bij de haalbaarheid en financierbaarheid.

U weet hoe het de kleinkinderen van Lely vergaan is, al zal het advies van de raad daarbij hooguit een lontje zijn geweest, en dat na de grote klappen dan ook snel vergeten is.

De vraag hoe meer in het algemeen met grote infrastructurele projecten om te gaan, kwam later aan de orde in het advies '**Grote projecten**'. Het tweede deel van de titel van dit advies geeft de strekking goed weer: 'als het moet dan ook goed'. Dus eerst het nationale belang goed afwegen op nationaal niveau en daarna de projecten goed vormgeven en uitvoeren op meer regionaal niveau. 'Goed' wil in dit verband zeggen: goed voor de totale kwaliteit van het gebied waarin de ingreep zich moet afspelen én goed in de betekenis van het tijdig en volledig betrekken van de regio bij de realisering van die kwaliteit, d.m.v. tractering, vormgeving en uitvoering. Zowel het principe als het inpassingbudget haalden het regeerakkoord, maar realisering is nog blijven steken.

In het advies '**Overvloed en schaarste, water als geld**' van mei 1998 verkende de raad de mogelijke implicaties van klimaatverandering, zeespiegelrijzing en bodemdaling voor de inrichting en het gebruik van het landelijk gebied. Het lijkt nu misschien wel zo dat het onderwerp al-

lang in de belangstelling stond, maar dat was allerm minst het geval. Het advies heeft velen de ogen geopend en degenen die al wakker waren in hun opvatting bevestigd. Het advies vormde mede de aanleiding voor het instellen en de opdracht van de Commissie waterbeheer in de 21^e eeuw.

De notie van het vasthouden, tijdelijk opvangen en strategisch inzetten van water kwam in juni 1999 wederom aan de orde in '**Voor een open toekomst**', het advies over het ontwikkelingsperspectief voor het IJsselmeergebied, maar dan gericht op een concreet gebied. Eerder was aan het IJsselmeer al een sleutelrol in het waterbeheer toebedeeld en dat werd - samen met de andere relevante functies van het gebied - nader uitgewerkt. Het belang van een nat en open IJsselmeergebied werd nog eens onderstreept. Het advies moet doorwerken in de interdepartementale beheers- en ontwikkelingsvisie voor het gebied, maar naar die visie wordt nog reikhalzend uitgezien.

In oktober 1998 adviseerde de raad voor het eerst over de voedselproductie in ons land. In het advies '**Zorg en vertrouwen**' stelde de raad vast dat vertrouwen van de maatschappij in de kwaliteit en de herkomst van het voedsel de hoeksteen van de voedselproductie vormt. De zorgsystemen en -garanties in de primaire productie en de keten moeten daarom zodanig zijn dat zij dat vertrouwen wekken en schragen.

Kort daarna, in november 1998, adviseerde de raad over het natuurbeleid, dit met het oog op de wettelijk voorgeschreven herziening van het natuurbeleidsplan. De natuur had bij eerdere gelegenheden al aandacht gekregen: bij een advies over **kustvisserij** en in het advies '**Vaste waarden, nieuwe opties**', een nadere beschouwing van natuur en recreatie, en met name de samenhang daartussen.

In het advies '**Natuurbeleid dat verder gaat**' pleitte de raad voor een 'verbreding zónder verdunning' van het bestaande natuurbeleid en voor vormen van uitvoering die meer aansluiting vinden bij de wensen en mogelijkheden op het lokale uitvoeringsniveau. Een lijn die doorloopt naar het advies dat vandaag centraal staat, maar eerder al doorwerkte naar het advies '**Grondbeleid voor groene functies**' van december 1999. Daarin wordt immers vastgesteld dat de ontwikkeling van groene functies - waaronder niet in de laatste plaats het natuurbeleid - wordt belemmerd door de ontwikkelingen op de grondmarkt en de beperkingen die de staat zich oplegt bij het beïnvloeden daarvan. Constaterend dat er meerdere wegen zijn die naar het gewenste resultaat kunnen leiden, formuleerde de raad ook meerdere concrete mogelijkheden en schetste effectieve combinaties.

De positie van het ministerie van LNV kwam in maart 2000 aan de orde in het advies '**LNV tussen Europa en de regio**'. Dat advies gaat overigens niet alleen over LNV, maar over het Nederlandse landelijke gebied tussen Europa en de regio. De internationale context waarbinnen ons land opereert moet doorwerken naar de organisatie van het bestuur: in taakverdeling en rolopvatting, maar óók in structuren en de schaal daarvan. Wéér een aspect dat terugkomt in 'Het belang van samenhang'.

Het omgaan met ruimte en kwaliteit was al bij verschillende gelegenheden aan de orde gekomen, toen dat in mei 1999 nadrukkelijker en voor álle functies van het landelijk gebied werd uitgewerkt in '**Geleid door kwaliteit**', een interim-rapport op weg naar het advies 'Het belang van samenhang'. Er werd een algemene notie neergelegd waarin het landschap uitgangspunt voor de ontwikkeling vormt en ontwikkelingen zijn toegestaan mits zij de kwaliteit van het landschap versterken. Een lokale afweging staat daarbij centraal, omgeven door nationale randvoorwaarden en de nodige zorgvuldigheidseisen. Eind maart 2000 verscheen nog een tweede interim-rapport te weten '**Het landelijk gebied in 2010**' waarin de ontwikkeling en samenhang van functies centraal stond.

Op basis van de beide interim-rapporten en tevens puttend uit diverse van de hiervoor genoemde adviezen, verscheen in augustus van dit jaar '**Het belang van samenhang**'. Over dit advies, dat de aanleiding vormde tot deze bijeenkomst, zal de heer Beckers nader tot u spreken.

inleiding Beckers

'Het platteland in de verdrinking' stond er boven een artikel in Binnenlands Bestuur naar aanleiding van ons advies *Het belang van samenhang*. Een wel erg defensieve titel als we kijken naar de boodschap en ambities, die we hebben geprobeerd te verwoorden in dat advies. Ook in andere nota's en adviezen is er sprake van onderdruk, overdruk of gewoon druk. De Raad voor het Openbaar Bestuur en de Raad voor de Financiële Verhoudingen formuleren het in een overigens voortreffelijk advies als volgt: 'door autonome, sociaal-economische ontwikkelingen en door vanwege de overheid ingezette veranderingen staat het platteland in verschillende opzichten onder druk. De bestaande economische, sociale en ruimtelijke structuren en evenwichten worden aangetast of ondergaan tenminste een ingrijpende verandering', aldus de tekst.

Ook de RLG beschrijft en analyseert in het licht van de toekomst een aantal onomkeerbare structurele en culturele veranderingen in het landelijk gebied, maar onderkent daarin tevens een aantal kansen tot kwaliteitsverbetering. Juist periodes van transitie, tijdens welke routines in het denken en doen op de proef worden gesteld, bergen de mogelijkheden in zich van nieuwe arrangementen. Daarbij vragen we aandacht voor de zeer sterke differentiatie binnen ons land. We kunnen eigenlijk niet van HET landelijke gebied spreken, maar van de landelijke gebieden. Er bestaat geen gemiddelde situatie. De ontwikkelingen in Midden-Drenthe verschillen nogal van die in Midden-Limburg, Midden-Zeeland en Midden-Delfland.

De raad pleit in zijn advies voor conceptuele en beleidsmatige vernieuwing. Ik wil proberen die in enkele vereenvoudigde slogans weer te geven, waarvan ik er twee zal aanstippen en drie wat uitvoeriger wil toelichten.

1. **Van kennen naar verkennen.** Lange tijd hebben we gemeend dat de toekomst niet alleen maakbaar, maar ook kenbaar is. Inmiddels zijn niet alleen politici bescheidener geworden in hun ambities, ook wetenschappers zijn dat. De toekomst ligt deels vast in processen, die al op gang gekomen zijn. Onze risico-maatschappij heeft anderzijds nog veel onbekende, onzekere en onvoorspelbare verrassingen in petto. De wetenschap wordt uitgedaagd om risico- en gevoeligheidsanalyses uit te voeren. Bij dergelijke complexe vraagstukken is interdisciplinaire samenwerking geboden.
2. **Van plannen naar ontwikkelen.** De raad is van mening dat in het verlengde van de beperkte maakbaarheid en kenbaarheid van de toekomst een meer dynamische beleidsontwikkeling nodig is, niet gericht op afbakenen en consolideren, maar op vernieuwen en versterken. Begrippen als ruimtelijke ordening en bestemmingsplan verwijzen in feite naar een statisch en stabiel maatschappij-beeld, terwijl de harde werkelijkheid van de ruimtelijke ontwikkeling vol tegenspraak en veranderende omstandigheden zit. Ik denk, dat het bestemmingsplan zou vervangen moeten worden door een lokaal strategisch ontwikkelingsplan. De Reconstructiewet en de Rurale Ontwikkelingsplannen zijn goede aanzetten op weg naar meer integraal beleid.
3. **Van top-down sturen naar bottom-up ontwikkelen.** De raad pleit voor nieuwe verhoudingen tussen de drie lagen van overheidsbeleid, met minder confectiewerk vanuit Den Haag en meer maatwerk door de regio's. Ze wordt daarin gesteund door het recente advies van de Raden voor het Openbaar Bestuur en de Financiële Verhoudingen over decentralisatie, met de mooie titel *De kunst van het overlaten; maatwerk in de decentralisatie*. Het beleid voor plattelandsvernieuwing kent volgens deze raden drie opgaven:
  - het bevorderen van samenhang
  - het evenwichtig afwegen van belangen
  - het verwerven van draagvlak.

Beide raden en de RLG zijn het erover eens dat gebiedsgericht werken onontkoombaar is. Onze raad doet concrete voorstellen over een nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden tussen het rijk, de provincies en de gemeenten. Niet alleen moeten structuren en instrumenten worden aangepast, ook is een cultuurverandering nodig: op basis van 'trust', het vertrouwen dat men heeft in de eigen verantwoordelijkheid en het zelf-organiserend vermogen op regionaal en lokaal niveau, en in de daarin aanwezige kennis en creativiteit. Mijn onderzoek naar het verloop van het reconstructieproces in Brabant laat bijvoorbeeld zien, dat het vanuit de nationale overheid gehanteerde instrumentarium onvoldoende flexibel, gedifferen-

tiert en integraal is om vooruit te kunnen lopen op de toekomst en om in te kunnen spelen op het regionale draagvlak voor werkelijk duurzame plattelandontwikkeling. Daardoor dreigen het momentum en het draagvlak voor noodzakelijke veranderingen te worden aangetaast. Ook elders in Nederland, zoals in de Gelderse Vallei of Nederweert, wordt dit knelpunt signaleerd. De kunst van het overlaten en de kunst van het loslaten moeten blijkbaar nog geleerd worden.

4. **Van sectoraal naar integraal beleid.** Integraliteit is een essentieel begrip in ons advies. De ruimteclaims concurreren om dezelfde schaarsere ruimte, terwijl meervoudig en intensief ruimtegebruik noodzakelijk zijn. De traditionele functies van het landelijk gebied (landbouw, natuur, recreatie, wonen) zijn steeds meer met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk. Het is verheugend om te zien hoe in maatschappelijk opzicht de klassieke belangentegenstellingen tussen landbouw, natuur en recreatie worden doorbroken en overbrugd en er interessante co-producties en allianties van onderop ontstaan. De *civil society* is nog steeds actief en steeds vaker lopen de maatschappelijke actoren sneller in de gewenste richting dan overheden. Ook de bestuurlijke inspanningen moeten syn-energetisch zijn, moeten gericht zijn op het voorkomen van het stapelen van beleid, dubbel werk en het verhinderen van interne concurrentie binnen het overheidsapparaat. De raad is van mening dat de inzet van gemeenschapsgelden dient te worden gebonden aan voorwaarden van integraliteit en duurzaamheid. Ze vindt dat bij grote projecten en herstructureringen en bij inzet van het gemeentefonds een integratietoets moet worden gehanteerd. Subsidies kunnen meerdere waarden tegelijk dienen. Aanbevolen wordt om de aanpak bij de Investeringsimpuls Stedelijke Vernieuwing (ISV) - waarbij gelden uit meerdere beleidsterreinen bij elkaar worden gebracht en kruislings kunnen worden besteed - ook toe te passen in het landelijk gebied, zoals bij de reconstructie van de zandgronden. Ook de ROB en de RFV bepleiten een brede doeluitering aan gemeenten voor plattelandontwikkeling, waarbij in navolging van de ISV-systematiek een onderscheid wordt gemaakt tussen rechtstreekse en niet-rechtstreekse gemeenten. De rol van de provincie daarbij is te toetsen of de activiteiten passen in bredere rijkskaders, niet leiden tot concurrentievervalsing of tot afwenteling van externe effecten. Tot slot een kritische noot bij het gebruik van het begrip integratie. In de ogen van velen betekent het, dat alles met alles samenhangt en dat alles met alles verzoend kan worden. Het tegendeel is waar. Juist een integrale benadering vereist normatieve keuzes en sterke samenstellende delen. Lang niet alle belangen zijn even sterk gearticuleerd en geïnstitutionaliseerd op de verschillende schaalniveaus. Wanneer het waar is, dat de functie van het landelijk gebied steeds meer verschuift van productie naar consumptie, in de vorm van wonen, toerisme en recreatie, dan valt het op dat de burger-consumptie slechts beperkt aanwezig is in de gedachten- en besluitvorming. Hier ligt een belangrijke maatschappelijke ontwerpogave.

5. **Van een functioneel-rationele denk- en handelwijze naar een kwaliteitsbenadering.** Uit het voorgaande is duidelijk geworden, dat in de visie van de raad rijksbemoediging niet moet ontaarden in het definiëren van vastomlijnde ontwikkelingssporen, die als keurslijf gaan functioneren, maar dat ontwikkelingssporen slechts pogingen zijn om greep te krijgen op een werkelijkheid, die in feite veel gedifferentieerder is. Daarom koos de raad voor kwaliteit als hoeksteen van de ontwikkeling van het landelijk gebied en het landschap, inclusief het water, als ordenend principe. Dat is geen eenvoudige zaak. Want over kwaliteit valt net als over smaak, te twisten. Kwaliteit is geen vanzelfsprekend en intrinsiek kenmerk van ruimte, maar een toegekende betekenis, die in de tijd of naar sociaal-economische en culturele achtergrond kan verschillen. Boeren definiëren 'natuur' anders dan ecologen of recreanten.

Kwaliteit als basis voor besluitvorming vereist een adequate beschrijving en analyse van de aanwezige en na te streven waarden. Daarvoor is objectieerbare informatie nodig. Op basis daarvan kan de huidige en gewenste situatie normatief worden gewaardeerd. Dat kan niet vanachter bureau, tekentafel of vergadertafel. Het is wezenlijk om daarbij de ervaringskennis te betrekken, die op ruime schaal voorradig is binnen professionele en vrijwilligersorganisaties. Daarbij zijn leerprocessen minstens net zo belangrijk als besluitvormingsprocessen. Gebiedsgericht werken impliceert wellicht ook regionale kennisnetwerken, die de we-

tenschappelijke en ervaringskennis bundelen. De door Feddes en Sijmons gesuggereerde Q-teams zouden daaraan gekoppeld kunnen worden.

Als raad zijn we uiteraard geïnteresseerd in de receptie en de mate van acceptatie van onze voorstellen. Het zijn dan wel strategische adviezen voor de langere termijn, maar om de steven van het schip van staat te doen wenden, moeten loodsdiensten als de RLG al op de kortere termijn proberen bij te sturen. Het interim-advies *Geleid door kwaliteit* is al meer dan een jaar geleden verschenen en heeft zeker een rol gespeeld bij de voorbereiding van de Vijfde Nota. Hoe zit het met de doorwerking in een tweetal recente beleidsdocumenten van het ministerie van LNV de nota *Voedsel en groen* en de nota *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* (NBL 21). Het meest verwant aan de gedachten van de raad is de eerste nota. Dat heeft waarschijnlijk ook te maken met de aard en reikwijdte van dat beleid.

Doorwerking van het advies in de Nota Voedsel en Groen

algemene benadering

In de nota wordt dezelfde benadering gekozen als in het advies 'belang van samenhang', zoals blijkt uit de cursieve delen in het volgende citaat van blz. 43:

"De grondgebonden landbouw vervult een scala aan maatschappelijk gewenste functies. Daarom zal deze in kwalitatieve en kwantitatieve zin een bijdrage moeten leveren aan de kwaliteit van de gehele 'groene ruimte'. Het planologisch vastleggen van gebieden waar de (grondgebonden) landbouw met voorrang ontwikkelingsmogelijkheden wordt geboden, biedt echter geen meerwaarde. Wel is een zo helder mogelijke planologische scheiding tussen de stedelijke grondmarkt en die voor landbouw, bossen en natuurterreinen van belang. Over de Randstad wordt veel gesproken in termen van ruimtedruk. De vraag is echter naar de wijze waarop de kwaliteit van de Randstad kan worden verbeterd. Het gaat niet meer om ruimteclaims, maar om functies. Vaststaat dat bij verdergaande economische groei de eisen aan de milieukwaliteit en de eisen die potentieel ten koste daarvan gaan tegelijkertijd zullen toenemen: meer infrastructuur, meer wonen, meer werken. *De discussie over de Randstad in termen van het verdelen van conflicterende functies, zal in dit verband leiden tot afname van de kwaliteit van de afzonderlijke functies. Immers, elke functie bedreigt de andere. Ook een discussie in termen van compensatie versterkt het monofunctionele denken.* Het kabinet redeneert hier vanuit het concept van de Deltametropool (een visie op de Randstad): de uitdaging is in te spelen op de sterke behoefte aan suburbane woon-werkmilieus van hoge kwaliteit met veel groen. *Daarbij is de uitdaging (ongebruikelijke) functies met elkaar in combinatie te brengen, bijvoorbeeld wonen, werken, de verbetering van infrastructuur en groene verbindingen. Het Groene Hart en de Randstad moeten groener worden - 'groen' begrepen als ecologische kwaliteit. De ontwerp-opgave moet zijn gebaseerd op de uitdaging de ecologische kwaliteit van het Groene Hart te versterken.* Ecologie houdt niet op bij de grens van het natuurgebied, maar strekt zich uit over natuur, landbouw en stad. Een voorbeeld: stedelijke ecosystemen kennen een grotere biodiversiteit dan sommige landbouwgebieden. Bij de ontwerp-opgave voor de gehele Deltametropool moeten wij ons worstelen aan de strijd om de hectares. Niet alle grond die nu een agrarische functie heeft, hoeft en kan deze in de toekomst behouden. Het gaat erom zowel hoogwaardige stedelijke milieus als hoogwaardige landelijke milieus te creëren in een harmonieuze samenhang.... *Hoogwaardige stedelijke milieus en hoogwaardig landelijke milieus zullen we als één geheel moeten beschouwen.* Deze opgave is gebaseerd op een netwerk van multifunctionele gebieden met een hoge groene kwaliteit die op hun beurt onderdeel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur. De Deltametropool is dan gebaseerd op het versterken van de multifunctionaliteit van de groene ruimte en het vergroenen van de stedelijke ruimte."

De ambities van de nota zijn dus hoog en hoopgevend. Maar tot nu toe is deze benadering echter nimmer in praktijk gebracht: segregatie van functies was de norm. Het is dan ook nog niet zeker dat deze benadering in de toekomst wél kan en zal worden toegepast. Immers, de nota

staat nog ver af praktische beleidsmaatregelen en instrumenten en het risico is niet denkbeeldig dat het voorlopig slechts een 'heilig streven' blijft.

Als we de nota leggen naast het advies 'Het belang van samenhang' kunnen op voorhand enkele risico's en kansen worden benoemd:

RISICO'S:

- in de nota wordt uitgesproken dat landbouwhervormingen eerder nodig zijn dan in 2006, zoals nu voorgenomen, met name ten aanzien van suiker en zuivel. Hoe integraal zal dat worden, in hoeverre zal/kan rekening gehouden worden met effecten op ecologische en sociale doelen (blz. 57)
- de verdere uitbreiding van de EU: hoe integraal kan/zal de EU daar mee omgaan. Worden de nieuwe landen opgezaaid met sectoraal landbouwbeleid of ander sectoraal beleid? Of is een integrale benadering al mogelijk? (blz. 57).

KANSEN:

- voor kennis en innovatie wordt geld beschikbaar gesteld via een Agro-Innovatiefonds, met geld van Stimuleringskader, vrijvallende onderzoeksgelden en ICES KIS. De naamgeving suggereert monofunctionele toepassing: hoe beperkend zal het woord Agro worden bij de toekenning van gelden?
In de nota wordt echter ook gesteld (blz. 47) dat de publieke middelen waar mogelijk breed van karakter zullen zijn, omdat de betreffende innovatieprogramma's vaak raakvlakken zullen hebben met beleidsterreinen van andere departementen. Juist omdat de agrosector zich ontwikkelt als een sector vergelijkbaar met andere economische sectoren en in toenemende mate daarmee verbonden, ligt afstemming en - waar mogelijk - samenwerking tussen LNV en EZ voor de hand
- op weg naar 2010 zal in de toewijzing van middelen voor vernieuwende onderzoeksprogramma's in toenemende mate gebruik worden gemaakt van aanbestedings- en inschrijvingsprocedures. Deelname in de innovatieprogramma's zal worden opengesteld voor relevante kennisinstellingen en niet alleen voor wetenschappelijke en technologische instituten uit het agrodomein. Ook betrokkenheid van het bedrijfsleven en andere maatschappelijke relevante partijen is hierbij aan de orde (blz. 48).

Doorwerking in de Nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur (NBL 21)

De Nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur' (NBL 21) is in zijn aard meer een sectorale nota dan 'Voedsel en Groen' en moet daarom ook anders worden beoordeeld. Vastgesteld moet worden dat op belangrijke punten aanbevelingen uit diverse RLG-adviezen zijn overgenomen, waaronder met name de adviezen die de basis vormden voor 'Het belang van samenhang'. Daarnaast kunnen echter ook enkele kritische kanttekeningen worden gemaakt.

verwerkte suggesties uit RLG-adviezen

- verbreding van natuurbeleid, opdat dat meer recht doet aan betekenis natuur voor de samenleving (NBL21, pag. 15) n.a.v. *'Natuurbeleid dat verder gaat'* en andere adviezen
- grootschalige infrastructuur paren aan hoogwaardige inpassing en ontwerp; verder gaan dan compenseren (NBL21, pag.31) n.a.v. *'Grote projecten, als het moet dan ook goed'*
- kwaliteit van ontwerp wordt op combinaties van functies in uitgangspunt voor beleid en besluitvorming; beleidsmatige ambitie om landschappelijke kwaliteit te verbeteren; planning en besluitvorming richten op betere borging landschappelijke kwaliteit (NBL21, pag. 37) n.a.v. *'Geleid door kwaliteit'*.

goede voorbeelden van beleid gericht op integrale kwaliteitsbenadering

- het algemene streven naar ontwikkeling van natuur en landschap in multifunctionele context: meervoudig ruimtegebruik, ontwerp(kwaliteit)gerichte landschapsbenadering etc.
- combinatie van natuur en bos met recreatie, CO²-vastlegging, houtproductie en waterconservering (NBL21 pag. 25)

- combinatie van natuur met oeververdediging, veiligheid, recreatie en water(kwantiteits)-beheer (NBL21, pag. 27, helaas zonder verwijzing naar het advies *Overvloed en schaarste, Water als geld*).

voorbeelden van gemiste kansen voor functiecombinatie / integrale kwaliteitsbenadering

- eenzijdig streven naar bosontwikkeling rond de steden (NBL21 pag. 19 e.a.): een bredere invulling van de kwaliteitsimpuls met meer ruimte voor andere ecotopen en/of andere dan vlakvormige elementen zou hier gezien de grondverwervingsproblematiek kansrijker zijn en tevens bijdragen aan het versterken van de landschappelijke identiteit
- beperkte oriëntatie beleid op hydrologische systeemkenmerken en waterkwaliteit (bij EHS bijvoorbeeld) waardoor de perspectieven voor integrale kwaliteitsbenadering van ruimtelijke ordening, natuurbeleid en waterkwaliteitsbeheer onvoldoende worden benut. Waterzuivering wordt eenmaal genoemd (pag. 25), maar absoluut onvoldoende uitgewerkt en helemaal niet vertaald naar concrete beleidsdoelen of beleidsaanpassingen
- NBL21 gaat voorbij aan beleid inzake technisch beheer van de groene ruimte, terwijl dit zowel binnen als buiten specifieke natuurgebieden mede de sleutel vormt tot vergroting van de algemene natuur- en landschapskwaliteit, omgevingskwaliteit voor andere functies etc. Denk aan de winst na het terugdringen van de netheidswaanzin van wegbeheerders in de jaren 60 - 70. Veel winst in de sfeer van natuur, water- en bodemkwaliteit, landschap, recreatie en toerisme zou gehaald kunnen worden door een ander beheer van erven, tuinen, kleine wateren, oevers en slootkanten, greppels, houtopstanden, overhoeken etc.
- hoewel het in dit kader misschien wat te ver gaat zou ook best nog een kritische opmerking gemaakt mogen worden over het 'beleid' m.b.t. het fysieke beheer van natuurgebieden: het is zeer de vraag of al die grote grazers altijd werkelijk de meest ideale beheersvorm vertegenwoordigen. Andere (intensievere) beheerstechnieken kunnen soms effectiever zijn en een grotere meerwaarde (spin-off) vertegenwoordigen voor andere functies (landbouw, recreatie en toerisme, lokale werkgelegenheid, e.a.).

tot slot

Voor beide nota's geldt, dat er zeker aanknopingspunten zijn voor integraal kwaliteitsbeleid. Maar we weten allemaal hoe moeilijk het is om de retoriek van nota's te vertalen in de dagelijkse beleidspraktijk van processen en instrumenten. We zijn dus erg benieuwd naar de concrete uitvoering. Hopelijk zal de paneldiscussie ons een eerste beeld geven van de wenselijkheid en de waarschijnlijkheid van het in de praktijk brengen van onze aanbevelingen.

paneldiscussie o.l.v. Tracy Metz

(iets verkorte weergave, met toegevoegde tussenkopjes)

Onder leiding van Tracy Metz, journaliste bij het NRC Handelsblad, vindt de paneldiscussie plaats. Hieraan nemen Lynde Blok, burgemeester van Brummen en lid van de RLG, Monique Veraart, akkerbouwer en voorzitter van het NAJK, Bernard Assink, ondernemer en voorzitter van Landstad Deventer en de Stichting IJssellandschap, Wim van Gelder, commissaris van de koningin in Zeeland en Maarten Hajer, politicoloog deel.

Wie is er tegen kwaliteit?!

Tracy Metz verricht de aftrap. Zij heeft het advies met belangstelling gelezen, maar blijft met een aantal vragen zitten, die zij dit uitgelezen gezelschap wil voor leggen. Er wordt zo veel gesproken over kwaliteit, maar wat is dat en wie bepaalt die? Is dat de boer of de recreant, de ondernemer, stedeling of bestuurder? Niemand zal tegen kwaliteit zijn. Is het daarom geen dooddoener? Het advies hanteert vele slogans - van kennen naar verkennen, van plannen naar ontwikkelen, van top-down naar bottom-up en een hele mooie, de kunst van het loslaten - maar de vraag van de geïnteresseerde buitenstaander is toch: wat moet ik hiermee?

Daarom de vraag aan Lynde Blok wat zij, als burgemeester van een plattelandsgemeente als Brummen, heeft aan dit advies. Lynde Blok vertelt dat het steeds opnieuw weer moeilijk blijkt te zijn kwaliteit in het landelijk gebied te bewaren, laat staan om deze te verbeteren. Vanuit een behoorlijke dosis idealisme heeft de RLG dit advies geschreven. Zij is er van overtuigd dat, om kwaliteit te behouden en liefst te vergroten, een lokale geïntegreerde kwaliteitstoets van essentieel belang is. Daarbij moeten top-down harde kwaliteitseisen worden geformuleerd, om die dan vervolgens bottom-up verder in te vullen. Die invulling zal per plek en situatie kunnen verschillen. Tracy Metz vraagt zich af of dit dan iets geheel nieuws is; zo gaan de dingen toch al vaak?! Lynde Blok ontkent dit. Het landelijk gebied wordt nog overwegend sectoraal benaderd. Er bestaat geen integraal beleid voor. In de praktijk betekent dat, dat de sterkste marktkrachten meestal overwinnen, wat niet per definitie de hoogste kwaliteit oplevert.

Woordwaarde: een gemeenschappelijke taal

Ook Wim van Gelder krijgt de vraag voorgelegd of het advies in zijn bestuurspraktijk bruikbaar is. Hij geeft aan dat hij het aan de ene kant helemaal eens is met wat hij leest in het advies, maar dat hij zich realiseert de woorden integratie, multifunctionaliteit en kwaliteit 20 jaar in discussies over het landelijk gebied te gebruiken, vaak zonder dat dat tot goede resultaten heeft geleid. Het probleem van die begrippen is namelijk, dat niemand er tegen is. Echter, iedereen geeft er een andere woordwaarde aan. Het operationaliseren en toetsen van deze begrippen is erg moeilijk. Als de in het advies beschreven lokale kwaliteitsbenadering (pagina 80 en 14) met zijn 5 stappen dan ook waar gemaakt kan worden, zou dat een grote stap voorwaarts zijn, waar Van Gelder erg blij mee is. Maar dat moet dan nog blijken. De uitwerking voor de Hoeksche Waard in de bijlage heeft hem nog niet overtuigd. Ook boer Jansen in Biggekerke zal beamen dat het landschap het sturende element moet zijn en dat de kwaliteit daarvan erg belangrijk is. Daarbij denkt de boer echter aan productiewaarde, terwijl Van Gelder waarde voor natuur en landschap voor ogen heeft. Het probleem zit in de operationalisering; Van Gelder zou in het advies graag wat meer bewijsvoering zien. Hij constateert dat het probleem ook in Europees verband speelt. In een Europees project, waarin het beleid voor het landelijk gebied en de landbouw voor 15 landen wordt geëvalueerd, bemerkt hij hoe moeilijk het is om het beleid voor het landelijk gebied te toetsen en los te komen van een lineaire manier van denken en processen meer cyclisch te gaan beschouwen.

Met een citaat uit zijn inaugurele rede - Politiek als vormgeving (2000) - over de verandering van de plek van het bestuur wordt Maarten Hajer in het gesprek betrokken.

“...De centrale positie van de overheid is niet automatisch verzekerd, de sturingscapaciteit neemt af en de institutionele verankering van de culturele verbondenheid valt weg. Dit heeft verstrekkende consequenties. In vier kernpunten omschreven:

- 1. Door de diversiteit aan achtergronden worden de ‘ongestructureerde’ problemen waarbij zowel onenigheid bestaat over de precieze aard van het probleem als over de meest wenselijke oplossingen, meer regel dan uitzondering. De nieuwe maatschappelijke orde uit zich in het feit dat bestuur altijd weer onder condities van onzekerheid en dynamiek zal opereren;*
- 2. De opgaven waarvoor het openbaar bestuur zich geplaatst ziet, onttrekken zich aan de vaste territoriale schaal van bestuur. Voor het bestuur impliceert dit een grotere betekenis voor tijdelijke, projectmatige bestuurspraktijken die aansluiten op het probleem waarmee de samenleving zich ziet geconfronteerd;*
- 3. In de nieuwe maatschappelijke orde is in veel gevallen geen sprake van effectieve hiërarchische structuren. Het is vaak onduidelijk in welke relatie verschillende actoren tot elkaar staan. Geïstitutionaliseerde gezagsverhoudingen maken plaats voor een erkenning van wederzijdse afhankelijkheid als basis voor politiek-bestuurlijk handelen. Verhoudingen worden onderdeel van een continu proces van onderhandelen;*
- 4. Werd het moderne bestuur geschraagd door instituties die een gedeeld besef van culturele verbondenheid alsook onderling vertrouwen reproduceerden, in de postmoderne traditie is het ontwikkelen van culturele verbondenheid een zelfstandig opgave voor beleidsmakers en politici. Besturen vraagt meer dan voorheen om het actief ontwikkelen van gedeelde interpretatiekaders en het actief winnen van vertrouwen. Dit kan worden omschreven als een cultuurpolitieke opgave. Nu ideologieën vervagen wordt de kernvraag in welke termen deze culturele verbondenheid moet worden gezocht.....”*

Hoe is deze passage te rijmen met het advies om nieuwe institutionele kaders ten behoeve van ruimtelijke kwaliteit te creëren en hoe met de kunst van het loslaten? Over dit laatste is Hajer kort: daar gelooft hij niets van, dat is een idee van het verleden. Degenen die dat zeggen, bedoelen het niet. Degene die het bepleiten, weten niet wat ze zeggen. De strekking van de oratie is, dat de aard van de huidige problemen zich niet meer verdraagt met vaststaande bestuursvormen; je moet komen tot arrangementen die samenwerking faciliteren. Voor het landelijk gebied betekent dat niet dat er geen rol meer is voor rijk, provincies en gemeenten, maar wel anders. Nu zitten deze partijen elkaar in de weg. Dat laat zich illustreren aan de hand van het voorbeeld de Hoeksche Waard.

Op basis van de 4^e Nota Ruimtelijke Ordening heeft het rijk een gebiedsuitwerking gemaakt voor de Hoeksche Waard. Daarnaast heeft de provincie een plan gemaakt voor het gebied, omdat er ruimte werd gezocht voor een aantal bovenregionale activiteiten. Bij al deze plannen was ‘de Hoeksche Waard’ zelf niet betrokken; de plannen sloegen niet aan. De plannen van Hoeksche Waard AIR waar o.a. Dirk Sijmons bij betrokken was, hadden juist de bevolking van het gebied als startpunt. De Raad noemt dit initiatief als goed voorbeeld, maar het is wél een voorbeeld van een gebiedsinitiatief waarvoor geen bestuurlijke basis bestaat. Het is een toevallig bij elkaar gehaald geheel. De kracht van dit project zit in de culturele samenhang die met dit proces is ontstaan; mensen uit de Hoeksche Waard en uit Rotterdam zijn samen door dit proces gekomen tot een gedeelde betekenis van de kwaliteit van de Hoeksche Waard. De vrees van de bewoners van het gebied was, dat vanuit IJsselmonde het stedelijk tapijt verder uit zou worden gerold. Het lijkt Hajer echter niet mogelijk dit proces in institutionele kaders vast te leggen.

Tracy Metz gaat na of - als er wel overleg met het gebied zou zijn geweest - de honderden hectare industriële activiteiten dan wél in de Hoeksche Waard zouden zijn terecht gekomen? Maarten Hajer denkt van niet. Hoewel het tot de Nederlandse cultuur hoort, dat er bestuurlijke akkoorden onder bestuurders en belangengroeperingen worden gesloten, is er wel het een en ander veranderd; met name de verhouding tussen lokale en nationale bestuurders. Met de kunst van het loslaten worden eigenlijk andere bestuurders bedoeld. Maar daarnaast is er een proces gaande van vermaatschappelijking van het debat.

De beide bestuurders in het panel, Lynde Blok en Wim van Gelder, onderschrijven dat beginnen met maatschappelijke discussie een eerste vereiste is. Van Gelder gelooft dat in toenemende

mate dingen lukken, maar uiteindelijk ben je het als bestuurder wel of niet eens en moet er besloten worden. Dat is misschien een regenteske opvatting, maar zo denken zij daarover.

Kennis van collectieve waarden is noodzakelijk

Wim van Gelder wil met een dikke lijn onderstrepen dat het heel erg belangrijk is de waarde van het landelijk gebied te kennen. Die kennis is nu vaak niet aanwezig en daarom kan dan ook besluitvorming plaatsvinden die in strijd is met collectieve waarden. In de provincie Noord-Holland is 4 a 5 jaar geleden een poging gedaan om de waarden van het landschap te beschrijven. In de eigen provincie Zeeland bestaat zo iets dergelijks niet en dat is onbegrijpelijk! Hoe kun je dan immers als overheden onderling en ten opzichte van de maatschappij je beleid bepalen?

Praten leidt tot een gemeenschappelijke taal en begrip

Tracy Metz stelt dat waarden voor iedereen anders uit te leggen zijn. Wie bepaalt wat de collectieve waarden zijn? Monique Veraart is agrariër en ervaringsdeskundige. Zij proeft in de discussie een beetje dat de lijn zou moeten zijn dat de politiek naar de bevolking stapt om te inventariseren hoe die over een en ander denkt, dat vervolgens in plannen verwoordt en die dan in de inspraak brengt om tenslotte politieke keuzes te maken. Dat is wat je in Brabant ziet bij de landbouwwontwikkelingsplannen en de diverse landinrichtingsplannen. Er is inspraak en dan gaat een plan naar de politiek. Het komt er op neer dat ieder probeert zijn eigen belangen in een plan te krijgen, waarna de politiek dan maar moet kiezen. Dat is een heilloze weg. Het NAJK heeft daarom het project Puzzelen met de ruimte gemaakt. Het doel daarvan is bewustmaking van en kennisontwikkeling over ruimtelijke ordening bij agrarische jongeren. Het principe van het project is dat de agrarische jongeren én andere partijen een ruimtelijke wenskaart maken en daarover dan gezamenlijk in discussie gaan. Het effect van deze confrontatie is steeds bijzonder. Men ontdekt steeds dat er meer en grotere overeenkomsten tussen partijen zoals natuur en landbouw in een regio zijn, dan verschillen. Op zo'n avond ontstaat het gevoel dat men meer elkaars vrienden is dan vijanden. Soms heeft dat ook een (politiek) effect, bijvoorbeeld bij het reconstructieproject in Nederweert, dat vastgelopen was en weer vlot komt. Op grond van haar ervaringen pleit Monique Veraart voor meer en open debat in de regio, waar de mensen wonen die gebruik maken van het landelijk gebied. Ook is het zaak meer gebruik te maken van de kennis die bij de mensen in een gebied aanwezig is. Dan had waarschijnlijk de aanwijzing van glastuinbouwgebieden veel soepeler verlopen. Nu heeft het rijk eerst 10 gebieden aangewezen hetgeen veel bezwaren opleverde van partijen in het gebied. Waarom is niet andersom geopereerd? Eerst randvoorwaarden opstellen met maatschappelijke organisaties en kijken waaraan gebieden moeten voldoen. Dan pas zoeken naar plek!

Dat is wel heel erg poldermodel, vindt Tracy Metz, maar Monique Veraart houdt staande dat het de beste manier is om tot goede resultaten te komen. Als je top-down aanwijst waar iets moet komen, zullen mensen gebruik maken van bezwarenprocedures om de voorgestelde ontwikkeling onmogelijk te maken. Men is niet betrokken geweest en men voelt zich niet betrokken. Er is weinig vertrouwen in de uitkomsten van inspraak.

Gemeenschappelijk begrip nodig om plannen en regels uit te leggen, in samenhang

Wim van Gelder brengt in dat men ook niet moet onderschatten hoe moeilijk begrippen als groene inrichting, multifunctionaliteit e.d. zijn en hoe mensen heel verschillend invulling geven aan begrippen als natuur en recreatie. De discussies zijn belangrijk en kunnen worden gebruikt om tot een gemeenschappelijk begrip, tot een gemeenschappelijke taal te komen. Op basis daarvan is het dan vervolgens mogelijk uit te leggen waarom wat waar gebeurt. Het is belangrijk om bijvoorbeeld als een in Nederland weiland wordt aangewezen voor ganzenopvang, ook te vertellen dat dat is omdat Nederland een functie heeft in een Europese vogeltrekroute. Dat gemeenschappelijke begrip is evenzeer onmisbaar bij het maken van plannen en de latere uitwerking en uitvoering.

Maar ook (bestuurlijke) besluitvaardigheid vereist, desnoods tegen de mainstream in

Tracy Metz vraagt zich af of dat dan leidt tot plannen waar iedereen gelukkig mee is. Lynde Blok geeft aan dat iemand toch een beslissing zal moeten nemen. Wim van Gelder is het daar mee eens, maar is er wel van overtuigd dat wanneer bestuurders - meer dan nu - op een dergelijke zorgvuldige wijze communiceren, besluiten toch in redelijkheid geaccepteerd zullen worden. Mensen begrijpen dan waarom de overheid, de individuele en collectieve belangen tegenover elkaar afwegend, die beslissing neemt. Monique Veraart beaamt dit en ziet het NAJK-project Puzzelen met ruimte als een voorbeeld, een manier om met elkaar in dialoog te komen.

De historie van Stichting IJssellandschap begint al in het jaar 1300. Vanaf die tijd was er een relatie tussen de stad Deventer en het landelijk gebied in de vorm van een organisatie die het Verenigde Gesticht heette. Nu beheert de stichting ruim 4000 ha landelijk gebied met 50 boerderijen, bos, een aantal landgoederen en andere cultuurhistorisch waardevolle elementen. Bernard Assink is voorzitter van die Stichting. Aanvankelijk was hij een relatieve buitenstaander in de wereld van het landelijk gebied, maar naarmate zijn inzicht toeneemt, wil hij - als geëngageerd burger- meer invloed uitoefenen op het reilen en zeilen. Landstad Deventer is een project, dat aanvankelijk door de provincie is gestart, maar waar zich nu steeds meer mensen aan verbinden. De mensen in de streek hebben het gevoel - met de kennis die zij hebben van het gebied en de natuur- mee te moeten praten over hun gebied. In de Streekgesprekken die vanuit Landstad Deventer zijn gehouden, ontmoet Assink toch veel mensen die alleen het eigenbelang aanvankelijk inbrengen en ook mensen die vergeten zijn wat het mooie van de streek eigenlijk is. Het is dan ook inderdaad heel belangrijk om daarover met elkaar in gesprek te komen. Om die discussie te entameren hebben 3 bureaus een visie met nieuwe beelden op het gebied ontwikkeld; de schilderijen zijn eens verhangen. Dat leidde in Diepenveen tot grote onrust, omdat er een nieuwe weg in één van de plannen werd voorgesteld. De mensen die vanuit het westen voor hun rust naar de streek zijn gekomen (en hun privé-bezit hebben omheind) voelden niets voor de aantasting van hun rust. En zo werkten de plannen precies zoals bedoeld: discussie losmaken en in gesprek komen. Waarden definiëren, met elkaar als dorpen. Theo Beckers verhaal sprak wat dat betreft aan met de slogans: van plannen naar ontwikkelen, van top down naar bottom up, van nationaal naar regionaal en van sectoraal naar integraal. Daar is men rond Deventer met Landstad Deventer avant la lettre mee bezig.

Ontwikkelen "regiogevoel" bij mensen in een streek om het eigene te behouden

Bewoners van een streek, en ook ondernemers, staan nu nog heel ver van deze discussies af en weten niet wat er gaande is in het landelijk gebied. Er zijn nog mensen die zich niet realiseren dat het slecht gaat met de landbouw en dat boerderijen zullen verdwijnen. De blik waarmee men naar het landelijk gebied kijkt is nog altijd sterk gefocust vanuit de landbouw, terwijl je er veel meer mee kan doen. En dan niet alleen door mensen met geld die er paarden gaan houden. Toen die ontwikkeling zich in gang zette en "men over de IJssel kwam" wilde Assink dat de regio daar dan ook over mee zou moeten praten. Kenbaar maken wat je met een gebied wilt, vanuit een besef van eigenwaarde. Identiteit is van belang. Daaraan dragen allerlei activiteiten bij, zoals bijvoorbeeld ook het Keuning congres. Het "regiogevoel" begint vorm te krijgen, maar je zou dat proces willen versnellen. Daarvoor is echter ook geld nodig.

Veranderingen in de landbouw en gevolgen voor het aanzien en functioneren van een streek

Tracy Metz is verwonderd dat mensen die in het landelijk gebied gaan wonen geen idee hebben van de naargeestige ontwikkeling in de landbouw. Monique Veraart is blij dat initiatieven zoals Landstad Deventer er toe leiden dat dit besef gaat ontstaan. Tegelijkertijd wil zij dat boeren en tuinders zich gaan realiseren dat zij niet de enigen zijn die belangen hebben in het landelijk gebied. Ook zij moeten zich het belang van samenhang gaan realiseren.

Hoe vinden agrarische jongeren het, dat zij maar één van de belangen zijn? vraagt Tracy Metz. Agrarische jongeren weten, zegt Monique Veraart, dat zij een plek in de maatschappij hebben en er niet boven staan. Wat zij zich nog niet zo bewust zijn is dat zij meer te bieden hebben dan voedsel. Ook landschap, water en natuurlijk natuur en recreatie. Dat zijn producten waaruit een inkomen valt te halen en dat staat ook verwoord in de toekomstvisie van het NAJK. Dat er overeenkomstige belangen zijn is helder en met een project als Puzzelen met de ruimte worden zij zich daarvan bewust. Door in dialoog te gaan wordt dat duidelijk. Die gemeenschappelijke belangen worden zichtbaar in de samenwerking met natuurorganisaties, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de intentieverklaring die NAJK nu met Milieudefensie en Natuur en Milieu heeft getekend om een toekomstvisie op het landelijk gebied te ontwikkelen. Het NAJK is ook ondertekenaar van de actie Trek de Groene Grens. Alleen in samenhang is er uit te komen.

Voedselproductie is niet de enige (en belangrijkste) taak van de landbouw in Nederland

Zijn alle problemen en tegenstellingen in Nederland dan zo opgelost en opgeheven? Nee, zeker niet. Lynde Blok is wel blij met de ontwikkeling. Zij was 10 jaar geleden de eerste gedeputeerde in Nederland met natuur, recreatie en landbouw - toen vaak als tegenstrijdig gekenschetste belangen - in één portefeuille. Die belangen zijn echter helemaal niet zo tegenstrijdig. Het gevaar zit heel ergens anders. De problemen liggen op het vlak van de kwaliteit en de krachten van de markt, zie Schiphol en andere grote discussies als de klimaatconferentie: op nationaal en regionaal niveau, maar ook lokaal. Hoe kun je op lokaal niveau kwaliteit maken als je geen geld kunt genereren?

Dat is de spijker op zijn kop, zegt Maarten Hajer. De vraag is hoe je moet sturen op kwaliteit? In de huidige discussies over ruimtelijke ordening gaat het - als de kranten correct schrijven over de op handen zijnde 5^e Nota Ruimtelijke Ordening - om claims en rode en groene contouren. Dat lijkt nu precies wat de RLG niet wil. Die spreekt in zijn advies over integratie en samenhang. Maar hoe valt daar op te sturen? Het antwoord daarop is nog niet gegeven.

Bernard Assink vindt dit veel mooie abstracte woorden, zoals integratie, samenhang, kwaliteit, waarmee je weinig opschiet. Alleen de afzender weet wat hij met die woorden bedoelt. De ontvanger geeft er zijn eigen interpretatie aan. Het gaat om het creëren van bewustzijn. Bestuurders moeten ophouden zichzelf belangrijk te vinden; zij moeten voorwaarden creëren zodat er veel ontwikkelingen plaatsvinden. Er is nu een enorme afstand tussen beleidsvorming en mensen uit de streek. Dat verschil moet worden gedicht en daarvoor zijn 'change agents' nodig. Bij de boeren spelen jonge agrarische vrouwen vaak al die rol! Het gaat er om te proberen ontmoetingen te creëren waaruit liefde wordt geboren voor de omgeving. Het advies lezend, rijst de vraag: wat moet ik er mee? Het is erg abstract, terwijl het sleutelbegrip is denken en doen: change agents vinden! Wie gaat nu wat doen? Laat de staatssecretaris nu eens beginnen met 10 concrete projecten aan te wijzen en goed de vinger aan de pols houden over de voortgang van die projecten. Elk half jaar een voortgangsgesprek...

Lynde Blok geeft aan dat het advies vooral is bedoeld als handvat van hoe je bezig moet zijn met die lokale integrale kwaliteitsbenadering. Want het probleem is dat dit voorgestelde integrale beleid bij lange na geen algemeen beleid is. Er is geen samenhangend beleid; de sterkste (markt)krachten winnen. Theo Beckers geeft een voorbeeld. Veel maatschappelijke organisaties anticiperen in de reconstructiegebieden al op de nieuwe regeling, maar er zijn ook ondernemers die nu nog gauw een milieuvergunning aanvragen om daarmee straks een hogere uitkoopsom van de overheid te kunnen incasseren. Dit (ongewenst) strategisch gedrag is niet gericht is op kwaliteitsverbetering.

Collectieve waarden zijn niet algemeen herkend en erkend

De afweging van collectieve en individuele belangen vindt vaak plaats in het voordeel van het individuele belang. Een integrale benadering kan echter alleen als alle belangen gelijkwaardig meegenomen worden. Wim van Gelder ziet in de praktijk dat die collectieve waarden niet algemeen bekend en erkend zijn. Een toonbeeld daarvan is de commotie rond Vogelrichtlijn en de belachelijke wijze waarop verschillende overheden daarmee omgaan. Daaruit blijkt hoe dun het natuurbesef is, ook al heeft Natuurmonumenten zo'n 900.000 leden. Het is om integrale afwegingen te kunnen maken van het allergrootste belang ervoor te zorgen dat algemene waarden gekend zijn. Dat er weinig besef en begrip is voor de waarden van de natuur en het landelijk gebied heeft van Gelder zelf aan den lijve ervaren toen hij bij wijze van grote uitzondering met het college van GS heeft meegestemd om de bouw van een grote stal in het Zeeuwse buitengebied te voorkomen. In de afweging dreigde het individuele ondernemersbelang te winnen, vooral als gevolg van het niet goed kunnen definiëren en waarderen van het verlies aan collectieve waarden. Dat besef en begrip van de waarde, die liefde voor de omgeving, kan er alleen maar zijn als je die ook kent.

'Change agents' voor een gemeenschappelijke taal, kennis en begrip

Monique Veraart is het eens met Van Gelder, die zegt dat er een gemeenschappelijke taal moet ontstaan en bepaalde termen meer inhoud moeten krijgen, en met Assink die het heeft over het zoeken naar 'change agents'. Wat zij hieraan wil verbinden, is dat die mensen dan vertrouwd moeten zijn en uit de eigen omgeving moeten komen. Iemand van buiten spreekt niet aan. Dat blijkt uit een marktonderzoek dat de NAJK heeft laten doen. Iemand die dicht bij het bedrijf staat kan een discussie voeren. De NAJK noemt dat bewustwording. Leden moeten voorbereid zijn op alle ontwikkelingen die op ze afkomen en dan met name op de lange termijn. Het voorbeeld van de milieuvergunningen van de heer Beckers is - inderdaad - een slecht gekozen korte termijnoplossing. Bewustwording is naast belangenbehartiging voor NAJK het belangrijkste doel.

Naast mooie woorden ook checks and balances onmisbaar

Maarten Hajer vindt het mooie woorden, maar moet wel aan de wagen gaan hangen. Hij heeft in het algemeen geen vertrouwen in al die mooie woorden en dat het dan wel goed komt. Goed openbaar bestuur moet opgebouwd zijn uit checks en balances. Dat is hier niet het geval; rond het omgevingsbeleid bestaat te veel consensus. Het is zaak je niet te veel te laten leiden door het vertrouwen dat het wel goed komt. Goed openbaar bestuur moet bestand zijn tegen snelle veranderingen en opgebouwd zijn uit checks en balances. Niemand praat over de bestuurlijke structuur en cultuur die verklaart waarom al die mooie plannen toch niet werken. Dat je je niet te veel moet laten leiden door het idee dat er veel mensen zijn die beschikken over een hoog kwaliteitsbesef blijkt toch als je met de auto door het land rijdt en al die projectontwikkelingen en nieuwbouwwijken ziet? Dat zijn geen producten van change agents. Bestuurders moeten zorgen voor checks and balances. Wat zou dat kunnen zijn? Hoe zou dat kunnen?

Stimulansen, subsidievoorwaarden, een regionale grondbalans.....

Wellicht valt er te leren van het architectuurbeleid met zijn stimuleringsfonds voor de architectuur, Architectuur Lokaal en het structureel subsidiëren van tijdschriften. Het effect van het Jaarboek is dat bestuurders met dat boek in de hand gaan zeggen dat zij ook zo'n mooi gebouw willen hebben. Uiteindelijk is dat alles goed voor de kwaliteit van de gebouwde omgeving. Hoe kun je nu als rijk die kwaliteit in het landelijk gebied stimuleren? Hoe kun je de juiste projecten ondersteunen en zorgen dat subsidiestromen bij elkaar komen? Hoe kun je al die sectorale potjes doorbreken? Zijn er voldoende waarborgen (bijvoorbeeld in de subsidievoorwaarden) dat die sectorale schotjes ook inderdaad worden geslecht? Is er zorg gedragen voor een provinciaal ontwikkelingsfonds, waar samenwerkingsverbanden van lokale overheden kunnen aankloppen? Met het oog op de kwaliteit van het landelijk gebied is het zaak de juiste voorbeelden te stimuleren. De rol van de provincie is om bestuurders tegen zichzelf in bescherming te nemen. En er

moet een regionale grondbalans zijn, anders krijg je een en ander niet voor elkaar. Al dit soort beleid heb je nodig als onderlegger en dan kunnen daarbovenop change agents nuttig zijn.

Assink ziet meer in een dynamisch model, waarin iedereen actor is. In de politiek wordt de cultuur gecreëerd dat een democratisch gekozen bestuurder bijzonder is en dat iedereen daar gelukkig mee is. Dat is onzin. In het bedrijfsleven zie je mensen met coachende kwaliteiten die mensen stimuleren en krachten losmaken. Mensen komen in beweging. Deze mensen hebben identiteit en kwaliteit en kunnen goed praten met bestuurders op diverse niveaus. Bij de overheid bestaat echter veel angsthazerij en de positie van de provincie is daarbij vergelijkbaar met die van het moeilijke middlemanagement in bedrijven! De provincie wordt zowel in Den Haag als lokaal afgerekend.

Afsluiting door Tracy Metz

Tracy Metz sluit af. Er zijn change agents bezig in Nederland als een soort 5^e colonne. Je ziet ze niet maar ze zijn er wel! Zij kunnen de liefde voor natuur en collectieve waarden overdragen. Desondanks zijn checks en balances onmisbaar maar moeten er tegelijkertijd ook minder regels voor het landelijk gebied komen. Het komt niet vanzelf goed met het landelijk gebied, zo is het algemene gevoel. Daarom is het ook goed dat dit advies er is.

toespraak staatssecretaris LNV, mevrouw G.H. Faber

(weergave van de uitgesproken tekst, met toevoeging van enkele tussenkopjes)

Dank u wel voorzitter. Het spijt me eerlijk gezegd dat ik te laat binnen kwam om mee te doen aan de paneldiscussie. Dat zou ook leuk zijn, maar helaas kan dat niet. Ik werd geprikkeld om in te gaan op een aantal zaken en ben op het puntje van mijn stoel gaan zitten. Zo zou ik graag in willen gaan op het contourenbeleid, zo prikkelend even neergezet door de heer Hajer, maar u moet wachten op het kabinetsstuk dat eind december uitkomt; zo zou ik ook graag in willen gaan op een aantal veel gebezigde woorden, maar helaas meneer Assink... Op het ministerie van LNV is een taaldag geweest en heel democratisch hebben ambtenaren het woord gekozen dat niet meer gebruikt mag worden. Dat is het woord 'afchecken' geworden. Dan weet u dat maar weer. Multifunctionaliteit mag, integraal mag. Daar ben ik ook heel blij mee want dan kan ik gewoon door...

Dames en heren. Terug naar waar we het over hebben.

Als ik begin met de versregel "denkend aan Holland zie ik brede rivieren", dan denkt u waarschijnlijk: ja, dat weten we nu langzamerhand wel. Marsman-moeheid dreigt en misschien zijn zo ook wel aan het einde van een periode van de Raad voor het Landelijk Gebied de woorden van Marsman "groots en meeslepend" aan de orde. Ik zou het jammer vinden als die woorden verdwijnen, alleen omdat zij zo vaak worden gebruikt. En dan ook niet zozeer vanwege die eerste paar regels, maar eerder vanwege de rest van het gedicht. Die is veel minder bekend. Wat dat betreft is "Herinnering aan Holland" net zo sleets als de Internationale. Het "ontwaakt, verworpen der aarde" kent iedereen nog, maar wat daarna komt zijn we vergeten, terwijl juist het tweede deel bijzonder interessant is.

..... *"verspreid door het land
boomgroepen, dorpen,
geknotte torens,
kerken en olmen
in een groots verband" .....*

Het belang van samenhang: een stokpaard dat de RLG met succes heeft bereden

U ziet, het belang van samenhang werd al voor de oorlog onderkend.

Het belang van samenhang staat vandaag centraal. Ik zou bijna kunnen zeggen dat dat de afgelopen jaren het stokpaardje was van de Raad van het Landelijk Gebied. De Raad heeft hier zijn hele zittingsperiode in wezen op gehamerd. En ik denk met succes. Want het belang van samenhang staat nu eigenlijk niet meer echt ter discussie. De adviezen van de Raad klinken duidelijk door in het beleid. Je ziet dat in de beleidsnota's van het ministerie van LNV, maar dat is natuurlijk ook heel logisch, want je bent een slechte regeerder als je niet naar je adviseurs luistert. In de beleidsnota's "Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur" maar ook in de beleidsnota "Voedsel en Groen" en - ik verzeker u - straks in het nieuwe, tweede Structuurschema Groene Ruimte, maar ook in de volgende investeringsimpuls ter versterking van de economische structuur in Nederland zult u het gedachtegoed van de RLG tegenkomen. En - uiteraard zou ik bijna willen zeggen - hebben we bij de inbreng van het ministerie van LNV in de 5^e nota RO veel aan de adviezen van de RLG gehad. En dan toch maar een klein stukje van de sluier oplichten. Want u bent natuurlijk allemaal ontzettend nieuwsgierig. In de 5^e Nota wordt de raad zelfs hier en daar geciteerd.

Het belang van samenhang staat niet meer ter discussie. Hoe we hier precies invulling aan gaan geven, dat is nog niet uitgediscussieerd. Dat bleek ook net wel weer. Dat speelt natuurlijk volop. Hoe doen we dat met elkaar. Dat speelt ook in het kader van de 5^e Nota RO en in een aantal elementen zal ik aangeven hoe ik denk over de verdeling van de groene ruimte in Nederland.

LNV en het ruimtelijk beleid

Ik hoop, nee, ga er van uit dat u weet dat het ministerie van LNV gaat over het ruimtelijk beleid in het landelijk gebied. Daarbij stellen we ons een duidelijke opgave: het instandhouden van het

verschil tussen - wat je zou kunnen zeggen - de hectiek van de stad en de wereld van rust en ruimte. Het verschil tussen rood en groen dus. Waarom? Eigenlijk simpelweg omdat de mensen in Nederland daar behoefte aan hebben. En die behoefte zal in de komende jaren alleen maar groeien. We zien nu dat de toename van de hoeveelheid vrij toegankelijk groen achterblijft bij de toename van de hoeveelheid bebouwing en de hoeveelheid verharding. Nog steeds moet ik helaas constateren dat groen het helaas vaak verliest van rood en grijs. Dat terwijl mensen steeds hogere eisen stellen aan hun woonomgeving. Mensen willen niet alleen een goede aansluiting met de stad, de plek waar ze geld verdienen, waar gewinkeld wordt en men uitgaat. Nee, mensen willen ook een goede aansluiting met het landelijk gebied om daar rust, ruimte en stilte te zoeken. En niet alleen om die daar te zoeken, maar natuurlijk ook om die daar te vinden. Groen onder handbereik dus, als tegenwicht voor dat gehaaste stadsleven. Dit contrast bepaalt voor een groot deel de kwaliteit van de woonomgeving.

Afstemming rood en groen

Ik ben van mening dat rood en groen niet moeten vervloeien tot één groot suburbia. Op verschillende schaalniveaus, zoals de buurt, de directe omgeving en de regio, moeten groene en rode gebieden elkaar afwisselen. Zo kan een druk land als Nederland leefbaar en aantrekkelijk blijven. Onderscheid, verschil dus, én samenhang. En zo u wilt, onderscheid in samenhang. In mijn visie vormen rode en groene gebieden in al hun afwisseling namelijk een samenhangend geheel en het gaat - dat heb ik al meerdere keren gezegd - om de juiste balans. Door het onderscheid tussen rood en groen op verschillende schaalniveaus te accentueren kunnen mensen optimaal van beide profiteren. Natuurlijk gaat dat niet zomaar. Willen we deze samenhang realiseren, dan is het zaak om die sectorale benadering in het landelijk gebied loslaten. Dus niet langer de woningbouw, de infrastructuur, de landbouw, de natuur en andere sectoren afzonderlijk beschouwen vanuit al die verschillende belangenorganisaties, de verschillende belangen die daar leven en al die verschillende actoren, die zich daarmee bezighouden. Maar als je dat niet langer wilt, betekent dat dus keihard samenwerking tussen de betrokkenen, zowel op nationaal, regionaal als op lokaal niveau. En dan ook het liefst al in de planfase, zodat er een integraal ontwerp - ik noem dat even heel kort, maar heel bewust - voor een gebied ligt voordat de spade de grond in gaat. Ik voel me wat dit betreft zeer aangesproken net door de woorden van de heer Hajer, die zegt: "Trek nu de parallel met het architectuurbeleid". Ja, daar ben ik het volledig mee eens. Ik hoop ook dat u de 3^e Architectuurnota heeft gelezen, want voor het eerst staat daar zo uitdrukkelijk in "de architectuur van het landschap" en voor het eerst staat daar zo uitdrukkelijk in dat we van mening zijn - en daarin hebben we heel goed samengewerkt het ministerie van OCW en LNV - dat er een ontwerpogave ligt voor dat landschap en meneer Hajer, het zal u deugd doen - het is ook niet voor niets - dat het tijdschrift Architectuur Lokaal ook vanaf nu om deze reden door het ministerie van LNV zal worden gesubsidieerd.

Met het 'poldermodel' is nog heel wat te winnen

Er zijn mensen die zeggen, ja, dat is toch wel een beetje erg halfslachtig. Als je al die betrokkenen bij elkaar moet halen... is dat niet te veel dat halfslachtige poldermodel?! Ik proefde dat net ook weer een beetje in de discussie. Ik moet u zeggen, ik vind dat dus niet. Ik vind dat het poldermodel in optima forma. Namelijk dat je - wél vanuit een visie die helder, ja klip en klaar moet zijn - werkt aan die integrale benadering vanuit de verschillende deskundige partijen. En uiteraard moeten dat creatieve mensen zijn. Het gaat er om dat de verschillende functies een plaats krijgen en tegelijkertijd de kwaliteit van de groene en rode ruimte wordt versterkt. En die multifunctionaliteit - als u een beter woord heeft dan hoor ik dat graag - is dus wat mij betreft geen utopie.

Vaak zijn er goede oplossingen waarmee meerdere vliegen in een klap kunnen worden geslagen. Een goed voorbeeld daarvan is wat we nu aan het doen zijn met de riviernatuur. Samen met het ministerie van Verkeer en Waterstaat werken wij aan natuurlijke uiterwaarden langs onze grote rivieren. Bij hoog water zorgen die natuurgebieden mede voor een veilige afvoer en vaak liggen ze dicht ook nog dicht bij de stad, en zijn ze dus ideaal voor recreatie. Als u dan hebt meegeteld, dan komt op 4 functies voor één gebied en ik noem daarbij dan ook nog de economische functie van de delfstofwinning; dan krijg je natuur, veiligheid, recreatie, waterbeheer én

delfstofwinning. In modern jargon een win win win win win-situatie. En daarvan zijn er meer. Waarbij ik denk dat drie keer win ook al heel fantastisch is. Dat is samenhang.

Nationaal groenoffensief

Het gaat om die juiste balans tussen rood en groen. En zoals ik net al heb gezegd, die balans slaat helaas nog te veel door naar het rode. Het is aan het ministerie van LNV en zijn partners om ervoor te zorgen dat groen meer gewicht in de schaal gaat leggen. Het middel daarvoor is, afgezien van de adviezen van de RLG, het nieuwe natuurbeleidsplan, de nota "Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur", die weliswaar versterkt straks in een nationaal groenoffensief daarop wel degelijk een heel goed antwoord geeft. Dat nationale natuuroffensief moet wat mij betreft een breed offensief gaan worden op verschillende fronten. Zodat het oprukkende rood een goede tegenhanger heeft in het tegelijkertijd oprukkende groen. En als je dan praat over een breed offensief op meerdere fronten, dan noem ik een paar fronten.

Het *belangrijkste front* is wat mij betreft de toegankelijke natuur. En dat is dan ook het kernpunt van de nota "Natuur voor mensen, mensen voor natuur". In wezen is dat een krachtig aanvalsplan om de druk op de ruimte beter te begeleiden, om vervlakking en verrommeling van het landschap - degenen onder u die de natuurbalansen kennen, kennen deze terminologie ongetwijfeld - maar ook het verdwijnen van de biodiversiteit tegen te gaan. En als je dat wilt, dan heb je het voornamelijk over verbindingen; stevige sterke verbindingen tussen de grote natuurgebieden van de ecologische hoofdstructuur, maar ook kleinschaliger verbindingen in het landschap en verbindingen tussen stad en land. Het gaat hier zowel om groene (droge) als om blauwe (natte) verbindingen. Die groen-blauwe structuur wordt bepalend voor waar wel en niet gebouwd mag worden.

Een *tweede front* is het stelsel van knooppunten waar natuur en infrastructuur elkaar ontmoeten, de zogenaamde groen-grijze knooppunten. Hier doen zich twee problemen voor. Het zijn er eigenlijk een paar meer, maar ik licht er twee uit. Veel zogenaamde "harde" infrastructuur zoals wegen en spoorlijnen belemmert de migratie van dieren en planten. Daarnaast zijn veel recreatief-toeristische bestemmingen, zoals de kust en de Veluwe, steeds moeilijker bereikbaar. Op de knooppunten leggen natuur en recreatie het nu af tegen het snelverkeer. Een mogelijke oplossing is de aanleg van kruisingen om belemmeringen weg te nemen en de aanleg van transferia om de recreatiedruk te zoneren. Ik heb het net gehoord, dat ik met een tiental projecten aan de gang zou moeten gaan en iedere keer de partners om de tafel moet brengen. Ik vind dat een prima idee. Ik zal er graag met u verder van gedachten over wisselen meneer Assink, maar in wezen doe ik dat nu op dit moment. We hebben daar met het ministerie van Verkeer en Waterstaat heel duidelijke afspraken over gemaakt en één van de eerste pilots die we pakken is een zeer ambitieuze, namelijk de Veluwe. Hoe kunnen we naar die eindeloze Veluwe zonder die belemmeringen? Dat kan natuurlijk verder worden uitgebreid en ik neem graag uw suggestie mee.

Een *derde front* is het landschap. Mijn streven is samen te vatten als: landschappen met allure. De inspanningen voor de natuur en voor de groen-grijze knooppunten die ik net noemde zijn daar vanzelfsprekend een onderdeel van. Een andere belangrijke component is de aandacht voor onze cultuurhistorie en uiteraard zullen per gebied de accenten verschillen. Zo kan je je voorstellen dat in de kop van Friesland en ook in Groningen vooral veel werk gemaakt wordt van herstel van cultuurhistorische waarden, zoals de terpen. Dit is dan tegelijkertijd goed te combineren met die groen-blauwe dooradering van het landschap en verbreding van de landbouw. Binnen het Groene Hart zal de toegankelijkheid en de openstelling van agrarische gebieden voorop staan. Ook daar ligt een combinatie met de restauratie van het oude cultuurlandschap voor de hand. Als laatste voorbeeld noem ik de Zeeuwse Delta. Met zijn vele kustkilometers en gelegen tussen de Randstad en Antwerpen heeft deze streek geweldige recreatiemogelijkheden. Uit de tijd dat ik burgemeester was weet ik ook nog heel goed hoe terughoudend je moet zijn om als niet gekozen politicus aan stemmingen binnen het college mee te doen. Je probeert het toch op kracht van argumenten te redden. In de kleine acht jaar heb ik dat zelf één keer gedaan. Ik ben blij meneer Van Gelder dat u die ongebruikelijke, die zeer ongebruikelijke methode - dat kan ik u wel verklappen - toch hebt gebruikt voor zoiets belangrijks als dat Zeeuwse landschap. Dat vergt een zeker inzicht en moed, maar soms het je dat nodig om mensen op de goede rails, op een goed spoor te krijgen.

Maar naast dat alleen, het erkennen en inzien, heb ik het natuurlijk ook over investeren. Vooral om het verbeteren van de bereikbaarheid hand in hand te laten gaan met versterking van die landschappelijke structuur. Dat kan op een aantal fronten en zeker ook in de Zeeuwse Delta, bijvoorbeeld door bosaanleg in de binnenduinrand.

Lokale geïntegreerde kwaliteitsbenadering

Goed, de kern van het verhaal zal u duidelijk zijn. Een mooier en fraaiër Nederland, te bereiken door - en dan citeer ik de heer Dirk Sijmons, zoals die dat bij ons heeft gezegd in een film als opmaat naar dat 2^e Structuurschema Groene Ruimte - "eigenlijk gaat het er gewoon om dat wij in staat zijn liefdevol ontwikkelingen te begeleiden, die kwaliteit aan de groene ruimte toevoegen". Dat is alleen via een samenhangende en integrale benadering te verwezenlijken. Nu heeft u net gedebatteerd over de lokale geïntegreerde kwaliteitsbenadering. Die vind ik van groot belang en die staat voor mij als een paal boven water. Ik vind het een absolute prioriteit dat wij deze benadering samen met provincies, gemeenten en andere betrokkenen gaan ontwikkelen. Zodanig uiteraard, dat er concrete acties uit komen. De kwaliteitsbenadering zal moeten leiden tot die tastbare lokale veranderingen.

Uw debat ging daar over: hoe laat je de lokale geïntegreerde kwaliteitsbenadering in de praktijk werken? Ik moet u eerlijk zeggen, mijn eerste ingeving was laten wij alsjeblieft een ander woord verzinnen, maar kennelijk heb je dat, als je zo aan beide kanten van het jargon zit, want wie begrijpt nou als je praat over die 'lokale geïntegreerde kwaliteitsbenadering'. Ik heb een andere suggestie. We gaan een Lokale Eenheid voor Uitstekende Kwaliteit maken, afgekort L.E.U.K.

Dames en heren, ik begon met Marsman. Met de dichtregels die we onderhand allemaal kennen en waar we allemaal wel eens op parafraseren en dat doe ik nu ook, want:

*..... "Denkend aan de Raad
zie ik goede adviezen
die gestaag doorwerken
in beleid" .....*

Dat heeft de Raad voor het Landelijk Gebied in de eerste jaren van zijn bestaan alvast bereikt. Ik hoop dat de Raad het goede werk van zijn eerste zittingsperiode weet voort te zetten. Dat ze het belang van samenhang verder weet uit te werken en dat, uiteraard, in het belang van het landelijk gebied. Dank u wel.

afsluiting door mw. Van Diepen

Frieda van Diepen, de plaatsvervangend voorzitter van de Raad voor het Landelijk Gebied, sluit de themabijeenkomst af. Zij dankt in de eerste plaats de staatssecretaris voor haar reactie op het advies "Het belang van samenhang" en op het werk van de raad in het algemeen, zoals dat in de bijna voltooide raadsperiode van vier jaar is verricht. Het is prettig te constateren dat het advies met zijn inhoud wordt omarmd. Ook de panelleden hebben het niet tegengesproken. Er is gesproken van mooie woorden...en in die mooie woorden zit tegelijkertijd ook het venijn. Niemand is tegen kwaliteit, zo werd geconstateerd, maar het begrip moet wel handen en voeten krijgen. Er moet een gemeenschappelijke taal en adequate instrumenten worden ontwikkeld. De panelleden hebben elk vanuit de eigen expertise geprobeerd een eerste bijdrage te leveren. Duidelijk is dat er thans voor het sturen op kwaliteit nu nog geen adequate instrumenten zijn. Er ligt een taak voor de overheid en het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal is voor iedereen van groot belang.

De Raad sluit op 31 december zijn eerste zittingsperiode af en hoopt voor die tijd nog adviezen vast te stellen over de biologische landbouw, de agribusiness en het draagvlak voor de natuur. Het werk van de raad eindigt daarna echter niet. Vanaf 1 januari 2001 zal de raad in een deels vernieuwde samenstelling de draad weer oppakken. Een ambitieus werkprogramma ligt er al. In de eerste jaren zal er onder meer aandacht zijn voor het realiseren van waterberging, het soortenbeleid, de sociaal-culturele ontwikkelingen in het landelijk gebied, de plaats van de primaire landbouw in de keten en de het beheer van de EHS en het landschap.

Maar dat komt allemaal nog. Eerst is er nog tijd om terug te kijken en om daarover - met iets te eten en te drinken - van gedachten te wisselen. Daarvoor bent u van harte uitgenodigd.

Publicaties

gepubliceerde adviezen

- RLG 97/2 Tien voor de toekomst *advies t..b.v. beleidsagenda landelijk gebied 21^e eeuw (augustus 1997)*
- RLG 97/3 Stad en land in groen verband *advies over de ordening van stad en land (augustus 1997)*
- RLG 97/4 Nieuw land ontwikkelen: zinnig of onbezonnen? *advies over de zinnigheid van nieuw land-oplossingen voor mainports, woningbouw, landbouw, natuur of recreatie (oktober 1997)*
- RLG 98/2 Van waarden, opportunisme en vergetelheid *advies over het bestuur van het landelijk gebied (mei 1998)*
- RLG 98/3 Leven en laten leven *advies over de kustvisserij en de natuur in kustgebieden (maart 1998)*
- RLG 98/4 Grote projecten: als het moet, dan ook goed *advies over grootschalige ingrepen en de kwaliteit van het landelijk gebied (april 1998)*
- RLG 98/5 Overvloed en schaarste: water als geld *advies over de gevolgen van klimaatverandering, zeespiegelrijzing en bodemdaling (juni 1998)*
- RLG 98/6 Vaste waarden, nieuwe opties *advies over natuur, recreatie en de publieke zaak (september 1998)*
- RLG 98/7 Zorg en vertrouwen: de basis voor de voedselproductie in de 21^e eeuw *(oktober 1998)*
- RLG 98/8 Natuurbeleid dat verder gaat *advies over voortgang en vernieuwing van natuurbeleid (november 1998)*
- RLG 98/9 Het toekomstperspectief voor LNV *advies n.a.v. de beleidsagenda (ongevraagd) (november 1998)*
- RLG 99/2 Made in Holland *advies over landelijke gebieden, verscheidenheid en identiteit (maart 1999)*
- RLG 99/3 Voor een open toekomst *advies over ontwikkelingsperspectief voor IJsselmeergebied (juni 1999)*
- RLG xxxx Geleid door kwaliteit *interimadvies landelijke gebieden en 5^e nota ruimtelijke ordening (mei 1999)*
- RLG xxxx LNV tussen Europa en de regio *interimadvies (juni 1999)*
- RLG xxxx LNV tussen Europa en de regio *tweede interimadvies, randvoorwaarden en uitvoering Rurale OntwikkelingsPlannen (september 1999)*
- RLG 99/4 Grondbeleid voor groene functies *advies over gericht grondbeleid voor de realisering van ruimte voor groene functies (december 1999)*
- RLG 00/1 LNV tussen Europa en de regio: de nieuwe opgaven *(maart 2000)*
- RLG 00/2 Het Stimuleringskader na 2000 *briefadvies over de voortzetting van het Stimuleringskader (maart 2000)*
- RLG xxxx Landelijk Gebied in 2010 een verkenning *(maart 2000)*
- RLG 00/3 Het belang van samenhang *advies over ontwikkeling, afstemming en integratie in het landelijk gebied (september 2000)*
- RLG 00/5 Wonen in het landelijk gebied *advies over de Ontwerp-Nota Wonen (september 2000)*

gepubliceerde algemene informatie

- RLG 97/1 Introductie en werkprogramma 1997-1998 *(april 1997)*
- RLG 98/1 Jaarverslag 1997 *(januari 1998)*
- RLG 99/1 Jaarverslag 1998 *incl. verslag symposium d.d. 12 november 1998 (januari 1999)*
- RLG 00/4 Evaluatie 1997-2000 *rapport van een externe evaluatiecommissie o.l.v. mr. F.J.M. Houben (juli 2000)*
- RLG 00/6 Jaarverslag 1999 *(oktober 2000)*
- RLG 01/1 Jaarverslag 2000 *incl. verslag themabijeenkomst d.d. 13 november 2000 (januari 2001)*